

Bachelorprojekt 2018

Kristine Nordenbæk Hansen LE140121

Rasmus Copsø LE140071

Mikkel Ohrt Petersen LE140003

Unge digitale vaner i udskoling

Indholdsfortegnelse

INDLEDNING	3
PROBLEMFORMULERING	4
LÆSEVEILEDNING	4
METODEAFSNIT	5
PROJEKTETS AFGRÆNSNING	5
VIDENSKABSTEORETISKE AFSÆT	7
BEGREBSDEFINITION	8
TEORI	9
FOLKESKOLENS FORMÅLSPARAGRAF:	9
IT I FOLKESKOLEN	10
ONLINE MOBNING VS. TRADITIONEL MOBNING	11
ANTHONY GIDDENS	12
THOMAS ZIEHE - KULTUREL FRISÆTTELSE	12
RELATIONER	13
ANALYSE	14
DIGITAL DANNELSE OG IT I FOLKESKOLEN	15
IT OG MEDIER SOM TVÆRGÅENDE EMNE I TYSK OG ENGELSK	20
DELTAGELSESARENAER & RELATIONER	22
ANERKENDEnde PÆDAGOGISK TILGANG TIL ONLINE TRIVSEL	26
NORMALITETSBEGREBET OG MARGINALISERING	27
THOMAS ZIEHE OG GOD ANDERLEDESHED	30
NARRATIVER OG SELVNARRATIVER	32
DIGITAL SELVSKADE	34
SØVNMANGEL HOS UNGE	37
KONKLUSION	41
DISKUSSION/HANDLEFORSLAG	44
PERSPEKTIVERING	47
BIBLIOGRAFI	48
BILAG	52
BILAG 1 – ENGELSKE SPØRGSMÅL	52
BILAG 2 – ELEV TEKST	53
BILAG 3 – TRANSSKRIBERING AF INTERVIEW	54
BILAG 4 – OPMÆRKSOMHEDSMODELLEN	56
BILAG 5 – MASLOWS BEHOVSHIERARKI	57

Indledning

En smartphone. Det er alt man behøver for at være en del af et stort virtuelt fællesskab i nutidens samfund. Unge har konstant store dele af deres netværk ved hånden via deres smartphone.

Teknologien er kommet for at blive. Vi lever i et yderst narcissistisk samfund, hvor unge hele tiden søger anerkendelse gennem bl.a. sociale medier. En tendens, der kræver opmærksomhed fra alle sociale arenaer, de unge indgår i - i vores tilfælde folkeskolen.

Vi har, som lærere i folkeskolen, at gøre med unge mennesker. Vi bliver nødt til at være der, hvor de befinder sig. Derfor skal vi også interessere os og sætte os ind i den virtuelle verden, de befinder sig i. Til det knytter sig et stort spørgsmål - hvordan kan vi hjælpe unge i en verden, der trækker usynlige tråde samt knytter bånd og vedligeholder sociale relationer på de sociale medier? Her er ordet "usynlige" altafgørende. For udfordringen kommer ved, at det univers, som de unge lever i, er usynligt for fagfolk, som os, i den fysiske verden. Hvad der sker på nettet, er ikke synligt for det blotte øje.

It og medier er allerede integreret i den danske folkeskole på en del områder. Men det er stadigvæk en indlæringsperiode vi står i, og forslagene, til hvordan It og medier skal håndteres, er mange. I 2009 prøvede undervisningsministeriet med et nyt tiltag kaldet "Faghæfte 48". Dette faghæfte skulle stå som en overbygning til de aktuelle forenkledede fælles mål. Meningen var her, at integrere It og medier i alle fag i folkeskolen. Dette faghæfte blev skrottet i 2014. Til gengæld så et nyt tiltag dagens lys. Dette tiltag er stadigvæk gældende i den danske folkeskole. Tiltaget minder lidt om "Faghæfte 48", men er blevet mere konkret. For det første er "It og kommunikation" blevet indskrevet i Forenkledede Fælles Mål for dansk, samtidigt med, at det tværgående tema It og medier er blevet tilføjet til samtlige fag i folkeskolen - under fagenes læseplan. I denne er beskrevet, hvordan lærerne kan bruge It og medier i netop deres specifikke fag, samt hvilke elevpositioner, der er i spil. Disse ændringer skaber et billede af en skoleverden, der prøver ihærdigt at følge med teknologiens hastige udvikling - og en skoleverden, som ikke er sikker på, hvordan It og medier skal håndteres bedst muligt.

"Sociale medier har stor indflydelse på sociale relationer, viden og læring - og for nogle også den almindelige hverdagstrivsel." (Kristensen, 2017, s. 30). Sådan skriver Lykke Møller Kristensen, kommunikationsrådgiver og specialist inden for sociale medier. Citatet beskriver godt, hvilken indflydelse sociale medier har i den moderne folkeskole. Vi finder emnet utroligt spændende og

valgte i vores pilotprojekt til bachelor at foretage en mindre undersøgelse af unges digitale vaner. En undersøgelse, der virkelig åbnede vores øjne for, hvilke udfordringer, men også muligheder, der findes i den digitale verden, som eksisterer samtidigt med den fysiske skole. Vores pilotprojekt førte til en større undersøgelse af unges digitale vaner, som vi vil bruge i denne udfærdigelse af vores bachelorprojekt.

Vi ønsker, som skrevet ovenfor, at undersøge hvilke muligheder og udfordringer unges digitale vaner skaber i udskolingen. Digital dannelse har to grene: Den ene er indholdsdelen og den anden er redskabsdelen. Vi vil primært have fokus på den indholdsmæssige del af digital dannelse.

Vi har undersøgt og fundet ud af, at den indholdsmæssige del af digital dannelse, er skrevet ind i ganske få fags Forenklede Fælles Mål, hvorfor vi ønsker at undersøge dette nærmere.

Ydermere vil vi indbringe Chris McDonalds undersøgelse af unges søvn, og hvad dette betyder for deres skolegang. Vi har i løbet af vores arbejde med dette emne haft samtaler med unge digitale brugere. Mange af disse giver udtryk for, at de ikke får nok søvn - bl.a. pga. deres online netværk.

Vi vil derfor undersøge nærmere, hvilke udfordringer søvnunderskud har på de unges skolehverdag. Ovenstående emner er blot nogle af de punkter vi kommer ind på i løbet af dette bachelorprojekt. I vores arbejde med undersøgelsen vil vi inddrage resultaterne fra en spørgeskemaundersøgelse, som vi har udviklet, omkring unges digitale vaner. Herudover har vi interviewet en folkeskolelærer, som har stor erfaring med online problemer hos eleverne, samt inddrages svar fra et spørgeskema, vi har udviklet til forældrene på den ene af vores 4. års praktikskoler.

Dette emne bliver vigtigere og vigtigere i den danske folkeskole grundet unges stigende tendens til at være mere og mere i det virtuelle univers - hvilket tydeliggøres af de mange opfordringer, debatter, lovændringer m.v., emnet tiltrækker i offentligheden.

Ovenstående åbner for handlemuligheder og leder frem til vores problemformulering:

Problemformulering

Hvilke muligheder og udfordringer skaber unges digitale vaner i folkeskolens udskoling, og hvordan håndteres dette i enkelte fag?

Læsevejledning

Opgaven er struktureret således, at nøglebegreberne bliver præsenteret først. Herefter føres læseren over i metodeafsnittet, hvor projektets afgrænsning, samt det videnskabsteoretiske

afsæt introduceres. Efter dette bliver der redegjort for enkelte af de teorier, vi finder centrale for arbejdet med vores problemformulering. Herefter vil vi analysere og vurdere vores kvalitative og kvantitative dataresultater fra vores spørgeskemaundersøgele, samt interview af en folkeskolelærer. Med udgangspunkt i disse resultater og relevant teori, samt yderligere indsamlet empiri analyseres unges digitale vaner set fra et lærer- og elevperspektiv i udskolingen. Dernæst føres læseren til en konklusion, hvor vi udtrækker de vigtigste dele af analysen til at besvare vores problemformulering. I forlængelse heraf kommer vi med handleforslag til, hvordan vi gennem en fælles front i folkeskolen håndterer emnet It og medier på bedste vis. Slutteligt afrundes opgaven med en perspektivering.

Metodeafsnit

Projektets afgrænsning

Vi har i vores empiriindsamling udviklet et spørgeskema til både forældre og elever på en online platform - SurveyXact. Vi har, til vores bachelorprojekt, indsamlet svar fra 146 elever fordelt på syv udskolingsklasser på to forskellige skoler i Sydvestjylland, hvoraf 130 elever har gennemført spørgeskemaet. Vi har et

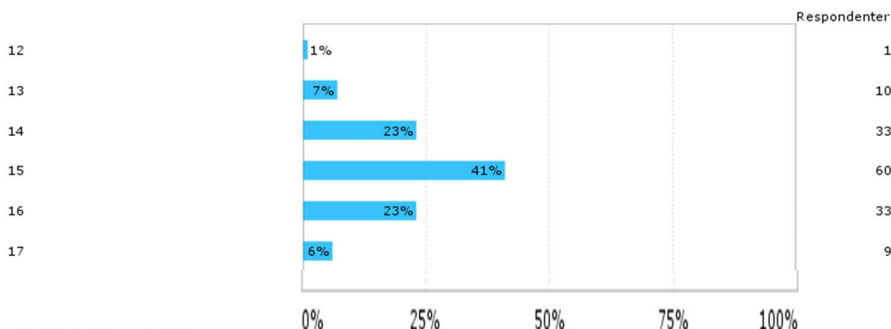
partielt bortfald bestående af 16 elever, som har svaret på nogle af spørgsmålene.

Derudover har vi et objektbortfald på 11 elever.

Da de bortfaldne

repræsenterer udskolingen og derfor ligner de elever, der har svaret, slutter vi, at bortfaldets sammensætning ikke er problematisk.

Hvor gammel er du?

Hver eneste svar fra respondenterne er blevet registreret i vores system, da svarene på spørgeskemaet er sket digitalt. På trods af, at en elev ikke har gennemført spørgeskemaet, har vi stadigvæk modtaget de svar, som eleven har givet inden denne har stoppet gennemførelsen. Vi har udelukkende distribueret spørgeskemaet til udskolingselever. Spørgeskemaet var anonymt, da vi ønskede at modtage så ærlige svar som muligt. Vi var praktikanter på de skoler, hvor spørgeskemaet blev udsendt, hvorfor vi vurderede, at svarene ville blive anderledes, hvis eleverne

skulle tilkendegive deres identitet under besvarelsen. Det samme gjorde sig gældende under forældre-spørgeskemaet. Vi har valgt at undersøge udkolingen, da aldersgrænsen for sociale medier er 13 år. Herudover står udkolings elever overfor en stor omvæltning i deres tilværelse i form af identitetsdannelse, pubertet, udvikling af sociale kompetencer indenfor bl.a. kommunikation på nettet. Fravalget af mellemtrins- og indskolings elever skal ikke ses i lyset af, at vi ikke mener, at emnet er aktuelt på disse alderstrin.

Forældrebesvarelsene stammer fra én folkeskole, da vi ikke havde tilladelse til at sende det ud til efterskolens forældre. Dette vurderer vi ikke som problematisk, da resultatet af undersøgelsen vil være misvisende for os, da de ikke har børnene i hverdagen. Af de 49 udsendte spørgeskemaer har vi modtaget 29 gennemførte besvarelser fra forældrene. Der er et meget lille partielt bortfald i form af én forælder, der har svaret på nogle af spørgsmålene. Herudover er der et objektbortfald på 19 forældre, som ikke har svaret på undersøgelsen. Vurderingen af svarprocenten, som ligger på 59, er acceptabel. Dog forholder vi os kritisk til forældreundersøgelsen grundet usikkerheden omkring de bortfaldnes repræsentation. Af denne årsag bruger vi udelukkende besvarelsene fra dette spørgeskema, som supplerende empiri i analysen.

I begge spørgeskemaundersøgelser er der både kvalitative og kvantitative svar. Dette er en bevidst handling fra vores side, da vi ikke ville nøjes med kvantitative svar. Derimod var vi interesseret i baggrunden for elevernes svar - hvorfor vi tilføjede den kvalitative del i undersøgelsen.

Vores antagelse er, at unge i dag deltager i langt flere forskellige sociale fællesskaber online, end de hidtidigt har gjort. Antagelsen er udsprunget fra vores praktikker, vikarjobs, pilotprojekt og derigennem samtaler med unge mennesker.

Jævnfør vores problemformulering fokuserer vi på de unges digitale vaner, og hvilke muligheder og udfordringer dette kan skabe i udkolingen - både fra et elev- og lærerperspektiv.

Derudover har vi lavet et eksplorativt interview med en erfaren folkeskolelærer. Grunden til dette skyldes, at vi ville afdække problemfeltet fra en professionel lærers synsfelt. Herudover ønskede vi at få en ny vinkel på emnet, som interviewpersonen kunne bringe ind i undersøgelsen. Dette lærerperspektiv skaber en idé om, hvad der bliver gjort på den enkelte skole, som interviewpersonen repræsenterer. Herudover giver det et indblik i, hvordan man i lærerrollen kan

håndtere muligheder og udfordringer på nettet. Vi havde altså et ønske om at afdække emnet fra interviewpersonens øjne, hvorfor vi valgte det eksplorative interview.

Vi har i transskriberingen af interviewet skrevet "S" hver gang vi stiller et spørgsmål, og "IP" når interviewpersonen svarer.

Som nævnt i indledningen er vi opmærksomme på, at der indenfor digital dannelse er to dele. Den ene del handler om unges brug af de digitale redskaber, og deres formåen til at bruge disse bedst muligt. Den anden del ligger i det indholdsmæssige - bl.a. etikken i kommunikation på nettet. Som nævnt tidligere, har vi valgt, at vi i udformningen af dette bachelorprojekt, vil have det primære fokus på det indholdsmæssige i digital dannelse. Dette skyldes, at vores problemformulering lægger op til dette, samt at undersøgelsens spørgsmål primært henvender sig til denne del. Derudover har vi erfaret fra arbejdet på skoler og vores tidligere undersøgelse i pilotprojektet på 3. årgang, at de unge har færre kundskaber indenfor det indholdsmæssige i den digitale dannelse, end de har i brugen af de digitale redskaber.

Videnskabsteoretiske afsæt

Den videnskabsteoretiske metode tager afsæt i fænomenologien. Denne metode sikrer en åben og fordomsfri undersøgelse oftest inden for human- og samfundsvidenskaberne. Denne metode bliver anvendt til at undersøge konkrete menneskelige hverdagsfænomener i form af grundige interviews, samt i vores tilfælde, et spørgeskema med kvalitative svar. Når vi spørger nogen og interviewer nogen, er det deres opfattelse, der bliver central, og det er det vi analyserer ud fra. Vi har brugt både interview og spørgeskema med kvalitative svar i vores undersøgelser. Grunden til, at vi har valgt netop denne metode er, at vi ønskede at undersøge unges digitale vaner, samt sørge for, at vores interviewperson havde frihed til at svare, hvad vedkommende mente og ikke blev præget af os. Fænomenologiens metodologiske tankegang er ligeledes genstand for vores analyse. Det centrale i den fænomenologiske tankegang er åbenhed og fordomsfrihed. Man skal altså tilsidesætte sin egen forforståelse og teoretiske fordomme for at lade fænomenerne stå så frit som muligt. (Jacobsen, Schnack, Wahlgren, & Bo, 2006). I starten af vores 3. årgangs pilotprojekt på læreruddannelsen, havde vi en klar fordom om, at socialitet ikke var det samme i det virtuelle univers, som i den fysiske sfære. Vi opdagede hurtigt en anderledes tendens/opfattelse blandt de unge, hvilket fik os til at lægge fordommene til side i vores undersøgelse til bachelorprojektet og åbne fuldstændigt op for de svar vi modtog. På trods af, at vi havde klare forventninger til området og unges ageren på nettet,

valgte vi bevidst fra starten af projektet at tilsidesætte disse. Med denne metode i baghovedet kunne vi skabe en beskrivelse af de erfaringer, vi gjorde os i undersøgelsen og interviewet, inden vi tog fat på analysen.

Selve analysen bygger på den hermeneutiske metode, hvor det meningsfulde for mennesket er centralt. Hermeneutikken ligger, som fænomenologien, under den humanistiske videnskabsmetode, hvilket vil sige, at vi, gennem en fortløbende og anerkendende proces, har en åben og positiv tilgang til vores empiri. Den hermeneutiske tilgang til analysen skal især ses i vores tolkning af empirien og teorien. Derudover har vi analyseret ud fra den hermeneutiske cirkel, som er en metode, hvori, der belyses og fortolkes ud fra helheden og omvendt (Olesen N. L., 2015). Som skrevet ovenfor udspringer hermeneutikken og fænomenologien af den humanistiske tankegang, men tilhører også den samfundsvidenskabelige videnskabsteori, som også har været en central del af vores metode. Den samfundsvidenskabelige videnskabsteori bygger på både den naturvidenskabelige videnskabsteori i form af kvantitative data, som vi har indsamlet via vores spørgeskema, samt den humanistiske videnskabsteoretiske metode gennem de kvalitative svar, vi har modtaget både i spørgeskemaet, men også gennem vores interview med en folkeskolelærer (Olesen N. L., 2015).

Begrebsdefinition

Informationsteknologi (It): defineres som opsamling, lagring, behandling og udbredelse af information.

Medier: Er digitale medier som veje og miljøer for f.eks. kommunikation, information, læring og underholdning. I vores opgave er it og medier sidestillet.

Sociale medier: En paraplybetegnelse for online medier der giver mulighed for at dele eget indhold og at kommunikere med andre personer online. Foregår på medier som Facebook, Instagram, YouTube, Twitter, gamerforums etc.

Deltagelsesarenaer: Er de sociale livsarenaer som de unge befinder sig i. Der findes mange forskellige deltagelsesarenaer, f.eks. familien, i skolen, i fritidsklubben og online.

Netværkssamfund: Er et online samfund der foregår 24 timer i døgnet samtidigt med skolen, og eleverne kan aldrig "slukke" for det.

Digital dannelse: Digital dannelse har to grene; det ene er den indholdsmæssige del af begrebet - det andet er redskabsdelen. Vi arbejder i dette projekt primært ud fra den indholdsmæssige del af begrebet. Under den indholdsmæssige del ligger dét at kunne forstå medierne og deres indflydelse på samfundet. Samtidigt ligger det etiske aspekt af kommunikation på nettet også under indholdsdelen - altså at kunne deltage i sociale processer på digitale medier.

Den digitale verden og det virtuelle univers: Disse begreber sidestilles i projektet.

Likes: Er en måde at anerkende andres opslag på sociale medier. Kaldes også "synes godt om".

Digitale vaner: Er den adfærd et individ, oftest ubevidst, har tillært sig ift. håndtering af digitale teknologier.

Teori

Ved besvarelsen af vores problemstilling i dette bachelorprojekt, er det nødvendigt først at forholde os til det, der ligger som baggrund for vores virke som folkeskolelærere. Dette lægger op til spørgsmålet: Hvad er formålet med folkeskolen?

Vi har i den danske folkeskole et dobbeltsidet formål -vi skal både danne og uddanne vores elever til deltagelse i samfundet. Digital dannelse er begge dele. Vi lever i et netværkssamfund med en hastig teknologisk udvikling. Hvis vi skal blive ved med at opfylde folkeskolens formål, er det nødvendigt at følge med og øge kendskabet til digitale teknologier, og hvilke muligheder og udfordringer disse skaber i skolesammenhæng.

Folkeskolens formålsparagraf:

"§ 1. Folkeskolen skal i samarbejde med forældrene give eleverne kundskaber og færdigheder, der: forbereder dem til videre uddannelse og giver dem lyst til at lære mere, gør dem fortrolige med dansk kultur og historie, giver dem forståelse for andre lande og kulturer, bidrager til deres forståelse for menneskets samspil med naturen og fremmer den enkelte elevs alsidige udvikling.

Stk. 2. Folkeskolen skal udvikle arbejdsmetoder og skabe rammer for oplevelse, fordybelse og virkelyst, så eleverne udvikler erkendelse og fantasi og får tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle.

Stk. 3. Folkeskolen skal forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens virke skal derfor være præget af åndsfrihed, ligeværd og demokrati.”

(Undervisningsministeriet, Folkeskolens formål, 2017)

Ovenstående paragraffer er et uddrag af Folkeskolens formålsparagraf, som vi finder relevant ift. vores emne. De udvalgte paragraffer er essensen og baggrunden for vores kommende virke som folkeskolelærere. Det må, af den grund, være medtænkt i alt, hvad vi opererer med i skoleregion. Herunder også den digitale dannelse. Det skal ligeledes medtænkes, når vi planlægger, gennemfører og evaluerer vores generelle undervisning. Vores støtte, vejledning og hjælp til eleverne skal også ses i lyset af Folkeskolens formålsparagraf. Den støtte gælder også ved udfordringer online. Herudover skal vi opnå et tæt samarbejde med forældrene og sørge for at dette forældresamarbejde, er givende for den enkelte elev ift. indlæring af kundskaber og færdigheder og deres digitale dannelse.

It i folkeskolen

I Danmark har vi gennemgået en udvikling i retning af videns- og netværkssamfund, hvor It indgår som en integreret del af dagligdagen. Internettet, sociale medier og mobile teknologier har vundet mere og mere frem de seneste år - i samfundet såvel som i skolen. I skolen indgår It og medier som en del af skolens arbejdsformer, og er tilknyttet alle skolens fag. I dag er It og medier ikke kun et redskab til at skabe bedre læring, men også læringsomgivelser. De fysiske- og online rum integreres med de formelle og uformelle læringskontekster til hybride rum. (Undervisningsministeriet, EMU danmarks læringsportal, 2017)

Det kan ikke undgås at teknologien påvirker både vores arbejds- og fritidsliv. Ændringer i samfundet påvirker hele tiden udviklingen af ny teknologi. Disse aspekter påvirker naturligvis også skolen. Computere har længe været en del af dagligdagen på landets folkeskoler, men det er også vigtigt at fokusere på hvordan mobile enheder, 3D-printere og digitale mikroskoper kan tilføje vores læringsrum nye dimensioner.

Kommunikationen vil i stigende grad foregå gennem medier. Det gælder enkelte institutioner, mellem institutioner, samt i samfundet som helhed.

Staten og kommunerne stiller i dag krav til, at man som borger kan fungere i den digitale offentlighed, idet der er en række offentlige serviceydelser som primært betjenes gennem digital selvbetjening, bl.a. skat, betaling og boligforhold (Undervisningsministeriet, EMU Danmarks læringsportal, 2017).

De etiske, offentlige og sikkerhedsmæssige muligheder ved brugen af It er centrale for eleverne. De skal anvende It til at opnå forståelse af forskellige medier og mediernes indflydelse på samfundet.

Dette skal hjælpe eleverne til at kunne reflektere over deres egen brug af sociale medier. Under det tværgående emne It og medier skal eleven kunne:

1. Forholde sig som kritisk undersøger
2. Forholde sig som analyserende modtager
3. Være målrettet og kreativ producent
4. Være ansvarlig deltager (Undervisningsministeriet, EMU Danmarks læringsportal, 2017).

Online mobning vs. traditionel mobning

Online mobning er svært at definere, da udviklingen af de forskellige medier ændrer sig konstant.

Derudover sker der stor udskiftning i arenaerne, hvor den digitale mobning foregår. Vi mener at skelnen mellem online- og traditionel mobning er vigtig at skitsere, da den grundet den konstante udvikling i de digitale trends, samt forældres begrænsede adgang til børns online fællesskaber i dag, er et utrolig svært område at undersøge for os som professionelle lærere.

De unge er "digitalt indfødte", og mestrer det digitale liv bedre end de voksne, lyder påstanden ofte.

Denne påstand kan medvirke til, at voksne har svært ved at samtale med deres børn om sociale medier, internetbrug generelt og sprogbrugen på internettet. Der er dog bred enighed om, at det er den tekniske del, børnene har bedre styr på end forældrene og ikke det indholdsmæssige (Undervisningsmiljø, 2016).

I dette afsnit skelnes mellem online mobning og traditionel mobning. Traditionel mobning bruges om den mobning som foregår i frikvarteret, i skolegården og/eller i klasseværelset. De to former overlapper hinanden, dog er der alligevel nogle aspekter ved den digitale mobning som gør, at der bliver nødt til at være en skelnen (Undervisningsmiljø, 2016).

Online mobning rammer ofte hårdere. Den indeholder tre områder, der er med til at skabe større utryghed end traditionel mobning.

1. Muligheden for anonymitet. Ofrene er ikke klar over, hvor mange eller hvem, der har deltaget i mobningen, eller uploadet billedet.

2. De unge kan ikke slippe væk. Mobningen foregår på deres mobiltelefoner, som de er i besiddelse af hele døgnet. Man kan ikke slukke smartphonen og slippe væk fra mobningen, da beskederne blot vil komme frem igen, når smartphonen bliver tændt. Mobningen foregår altså 24 timer i døgnet.
3. Eksponeringen er problematisk, da mobbeofferet ikke er klar over, hvor mange der har set de krænkende kommentarer eller billeder. Det hele ligger tilgængeligt i det offentlige rum på nettet (Undervisningsmiljø, 2016).

Den traditionelle opfattelse af et mobbe-forløb udfordres ved den digitale mobning. Når konflikten opstår og udfoldes på diverse sociale medier og via sms, er der ikke længere en tydelig opdeling af, hvem der er mobber, medløber og mobbeoffer (Undervisningsmiljø, 2016).

Børn er i dag, ofte både mobber og mobbeoffer, hvorfor det tit kan være svært at finde ud af, hvad der er foregået. Børn kan i dag også være medløbere uden egentlig at være klar over det. De kan f.eks. blive tilmeldt en hadegruppe på Facebook. Den dynamik, der hele tiden er i online mobning gør, at de tilfælde, der opstår, kan være svære at finde rundt i (Undervisningsmiljø, 2016).

Anthony Giddens

For at vi kan beskrive unges identitetsdannelse, har vi valgt at inddrage Anthony Giddens "arenateori". Giddens mener, at vores færden på de forskellige sociale arenaer, skaber en livsfortælling omkring hvert individ, og at vores livsfortælling hænger tæt sammen med vores identitet. Denne teori er vigtig ift. vores problemformulering, da unges identitet især udvikler sig på udskolingsalderstrinnet. Unge lever i dag i et senmoderne samfund, og de bevæger sig i utrolig mange forskellige sociale arenaer end de tidligere har gjort - og bliver påvirket af dem alle. Idet de unge bliver påvirket fra så mange forskellige arenaer, kan det medføre en identitetsforvirring, som kan resultere i identitetskrise, da rollerne de påtager sig i arenaerne, er vidt forskellige. Skolen, familien, fritidsarbejdet, fritidsaktiviteter, online etc. er blot nogle af de forskellige arenaer de unge bevæger sig i. Omvendt kan det også give de unge problemer i deres identitetsdannelse samt den sociale dannelse, hvis de kun befinder sig i få arenaer (Olesen & Pedersen, 2015).

Thomas Ziehe - Kulturel frisættelse

Sociologen Thomas Ziehe er en af de mest fremtrædende teoretikere, når det kommer til identitetsdannelse - og især i det senmoderne samfund. Under netop identitetsdannelsen i det

senmoderne samfund bruger Ziehe begrebet "*Kulturel frisættelse*" til at beskrive udviklingen herom. Vi finder dette begreb vigtigt ift. vores opgave, fordi det beskriver den identitetsdannelse eleverne går igennem i det nuværende samfund. *Kulturel frisættelse* indebærer, ifølge Ziehe, at individet i langt højere grad end tidligere har mulighed for at afsøge grænser, fordi de unge er frigjorte fra de traditionelle fællesskaber og normer, som identitetsdannelsen bærer præg af inden senmoderniteten. Det giver i dag individet mulighed for at være langt mere mobil end for blot 50-60 år siden, hvor identitetsdannelsen var præget af forudbestemte livsforløb og karrierer.

I det senmoderne samfund er det f.eks. ikke forudbestemt, at et individ skal blive boende i sin fødeby, eller besidde det samme job, som ens forældre besidder. Et kulturelt frisat individ vil i langt større grad afsøge, ændre og muligvis dyrke identiteten til perfektion.

Ziehe påpeger, at for at de unge kan navigere i dette mangfoldige senmoderne samfund, har de behov for at kunne orientere sig. Her nævner han tre kulturelle orienteringsmekanismer som unge kan orientere sig gennem; subjektivering, ontologisering og potensering.

Subjektivering er den orienteringsmekanisme, som er mest relevant ift. vores problemformulering, hvorfor den vil blive uddybet nærmere herunder.

Subjektivering handler om at individet søger nærvær. Individet er meget opmærksom på sine egne behov. Individet forsøger at undgå den "kulde", som ligger i samfundets institutioner gennem skabelsen af tætte og intime relationer. Denne søgen, mener Ziehe, sker typisk gennem sociale medier, fordi subjektivering også omhandler det faktum, at individet gerne vil blive behandlet som et enestående individ, selv i store forsamlinger eller fællesskaber. Derudover har individet et behov for social anerkendelse, hvilket det også kan opnå gennem sociale medier (Bundgård, Iversen, & Lund, 2015).

Relationer

Indenfor de sidste 20 år er relationskompetence vundet mere og mere frem i den danske folkeskole, hvorfor det fylder $\frac{1}{3}$ af hele læreruddannelsen. Vi mener, at vi som lærere skal have en god relation til vores elever. Vi skal se eleverne på deres præmisser og forsøge at tilpasse vores egen adfærd derefter, men uden at fralægge os lederskabet (Klinge, 2016). Relationer er også vigtige ift. emnet digitale medier, da det kan være svært for læreren at lokalisere problemer på denne platform, som også smitter af i skolen.

Socialpsykolog Per Schultz Jørgensen mener, at relationer er livsvigtige for elever. De relationer som elever kan knytte til andre, er altafgørende. Det er nemlig de relationer, som er med til at

anerkende og bekræfte dem som acceptable individer. Elever som ikke har denne relation til klassekammerater, kan opnå en følelse af ikke at være anerkendt eller værdsat (Foghsgaard, 2017). For at elever kan trives i skolens hverdag, bliver de nødt til at have gode relationer til sine klassekammerater og lærere.

Den digitale mobning påvirker børns trivsel i skolen. Det er ubehageligt at modtage grimme beskeder, og frygten for, hvad der videre kommer til at ske fylder meget i eleverne. Usikkerheden gør, at eleverne bliver fokuseret på konflikterne, og dermed får de svært ved at koncentrere sig om at gå i skole. Indholdet i beskederne behøver ikke nødvendigvis at være groft, før det fylder meget. Tanken om, at nogen vil sende en grov besked er ofte værre end selve indholdet. Unge mennesker sover i dag med deres telefoner ved deres side. De tjekker telefonen for indkomne beskeder som det første om morgenen, eller i løbet af natten. Hvis en negativ besked er kommet ind, kan det være svært for eleven at tage i skole (Undervisningsmiljø, 2016).

Analyse

Vi mener, at der skal være større fokus på de digitale rum i den danske folkeskole, da unge i dag lever i en sammenflettet tilværelse, hvor den virkelige verden i klasselokalet, samt livet på de digitale platforme er uadskillelige.

Denne analyse har derfor til formål at sætte fokus på elevernes online trivsel, samt hvilke muligheder og udfordringer den digitale teknologi fører med sig. Samtidigt vil vi belyse undervisningsdelen ift. digital dannelse set ud fra forskellige fags synspunkter. Analysen tager udgangspunkt i relevant teori og empiri.

Vi lever i dag i et senmoderne samfund, hvor netværkssamfundet fylder meget. Vi kan chatte overalt, på alle tidspunkter af døgnet og med hele verden. Ole Thyssens teori om Juggernaut-hjulet forsøger vi at holde op imod netværkssamfundet - et hjul som man ikke kan stoppe, man kan have modstand mod det, man kan vælge at kæmpe imod det - og tabe, da hjulet altid vil rulle videre. Netværkssamfundet er et Juggernaut-hjul som er kommet for at blive og hele tiden er under hastig udvikling. *“Resultatet er et Juggernaut-hjul, som synes at rulle af sig selv, fordi det drives af mange hænder, så ingen enkelt hånd ser sit eget bidrag som afgørende”.* (Thyssen, 2012)

Digital dannelse og It i folkeskolen

It i folkeskolen er kommet for at blive. Der bruges smartphones, Ipads og computere i og uden for undervisningen. Vi bliver som lærere nødt til at følge med og være positivt indstillede overfor eleverne og deres digitale verden. Til denne del af analysen vil vi inddrage en undersøgelse lavet af Red Barnet baseret på unges egne oplevelser med anbefalinger om den digitale dannelse fra unge selv. Undersøgelsen hedder "Børn og unges digitale liv set med unges egne øjne". Red barnet har sammensat et såkaldt SoMe-ungepanel. "SoMe" er en betegnelse for sociale medier (Rasmussen P., 2016). Ungepanelet består af ni personer i alderen 12-17 år. Den samme aldersgruppe, som vi arbejder med i vores egen spørgeskemaundersøgelse. De ni personer repræsenterer en bred mangfoldighed af unge i Danmark. De kommer med forskellige socioøkonomiske og etniske baggrunde, fra forskellige geografiske områder. Derudover har de ingen særlige forudsætninger for at kunne deltage. For at sikre at de mere sårbare unge også bliver hørt i undersøgelsen, har Red Barnet inddraget unge fra Center For Digital Pædagogiks online gruppechat (Rasmussen P., 2016).

Ifølge Undervisningsministeriet forstås digital dannelse som:

"Det, der kræves for at kunne udfolde sig og begå sig i det digitale samfund på en etisk og socialt ansvarlig måde."

"Udvikling af både færdigheder, viden, kompetencer og en dannelsesproces, hvorigennem børn og unge formes til at være aktive borgere i et digitalt samfund." (Undervisningsministeriet, Forskernetværk satte fokus på digital dannelse, 2016).

Vi har udviklet en undersøgelse af forældrenes ansvar ift. digitaliseringen i unges hverdag. En undersøgelse der viste, at alle forældre mener, at de har et medansvar, når det kommer til den digitale dannelse hos deres børn- og vores elever. Forældrene mener dog også, at skolen bærer en del af ansvaret for at danne de unge til en sikker digital fremtid. Hvordan griber folkeskolen denne opgave an? Ud fra Forenklede Fælles Mål (FFM) ses det tydeligt, at dansklæreren skal være primus motor, når det kommer til digital dannelse. Som det eneste fag i folkeskolen er der indskrevet præcise mål for, hvad eleverne skal kunne efter 2., 4., 6., og 9. kl. I FFM for dansk efter 9. klassetrin står der bl.a.:

"Eleven kan diskutere etiske spørgsmål vedrørende kommunikation på internettet"

"Eleven har viden om kommunikationsetik"

"Eleven kan diskutere betydningen af digitale kommunikationsteknologier for eget liv og fællesskab"

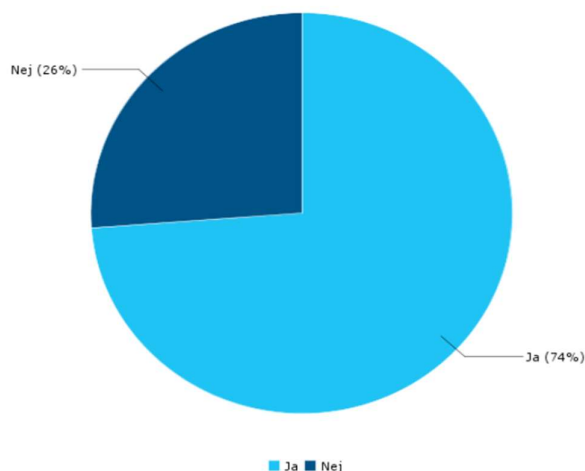
“Eleven har viden om sammenhængen mellem digitale teknologier og kommunikation”

(Undervisningsministeriet, EMU Danmarks læringsportal, 2017).

Med andre ord skal eleven altså kunne mestre at navigere i det store virtuelle univers og tage del i dette på en ansvarlig måde. Det er lærerens opgave at undervise eleverne i ovenstående og være med til at gøre dem til ansvarlige digitale samfundsborgere. En opgave som er yderst vigtig grundet de store muligheder, men også farer, der hører med i teknologiens kæmpeverden.

Som det fremgår af tabellen nedenfor, viser vores undersøgelse, at 26 % af de adspurgte elever ikke har modtaget undervisning i webetik. Et tal som, efter vores mening, er foruroligende. Som

Har i haft undervisning i webetik? - Webetik er adfærd på nettet. F.eks., hvad man må og ikke må på nettet, og hvilke konsekvenser handlinger på nettet kan have.

ovenstående FFM tydeligt viser, skal eleverne, gennem hele deres skoleforløb modtage undervisning i webetik og kommunikation på nettet. Der skal tages bedre hånd om undervisningen af webetik og digital dannelse, hvis eleverne skal blive dygtige mediebrugere. En påstand Red Barnets SoMe-ungepanel er enig i. Et citat fra undersøgelsen lyder således: *“Der er mange dilemmaer. Må man fx dele billeder af andre, når de selv har lagt dem op? Er man selv ude om det, hvis man har delt billedet for første gang? Må man tage screenshots af andres billeder? Man skal finde en balance...”* Anbefalingen fra SoMe-ungepanelet lyder derfor på: *“Undervis om lovgivning, etik og konsekvenser af billeddeling i den digitale verden”* (Rasmussen P. , 2016). Undervisning i digital dannelse og herunder webetik kræver et stort overblik fra læreren. Det må ikke blive overfladelæring, hvor eleverne føler, at de har styr på det, de bliver undervist i, hvilket ovenstående citat også viser. En anden grund til denne påstand skal findes i, at vores erfaring viser, at unge ofte tror de ved en masse om webetik. Men når man går dybere ned i undervisningen, viser det sig, at eleverne faktisk ikke har den viden om området, som de burde have. Samtidigt er det vigtigt, som

med al læring, at gå i dybden med stoffet, da klasser aldrig er ens. Med det mener vi, at der altid vil sidde elever i en klasse, der ved meget om webetik og hvordan man skal gebærde sig på nettet, men der vil også sidde elever, der ikke ved noget omkring det. Dette viser figuren ovenfor godt, da man ikke kan regne med, at alle har modtaget den fornødne undervisning i webetik, som de burde. Vores undersøgelse viser endvidere, at stort set alle forældre, som, ifølge dem selv, også har et ansvar i den digitale dannelse af deres børn, taler med børnene om webetik i hjemmet.

Har I snakket om webetik derhjemme? (de uskrevne regler om, hvad man gør/bør gøre online)

Dog viser vores kvalitative data fra undersøgelsen, at nogle forældre mener, at det kan være svært at tale fyldestgørende med deres børn om webetik. Et af svarene fra forældrene lyder:

En anden forældre skriver:

"(...) dog kan vi være håbløst uvidende om mange ting, (...) måske lytter en elev bedre til sin lærer end et barn lytter til sine forældre."

"Forældre har det største ansvar i første omgang. Men mener bestemt også at skolen bør være deltagende i undervisningen da ikke alle forældre helt ved hvordan man griber denne opgave an. Det bliver meget subjektivt når det er forældre der alene kommer med input. Og det kan måske være svært at komme omkring alle aspekter."

Alle svarene fra forældrene viser, at de er opmærksomme på, at de har et ansvar, når det kommer til deres børn og webetik, men også, at de fleste mener, at skolen ligeledes har et stort ansvar. Dette er netop et incitament til at levere dybdegående undervisning i webetik. En anden grund til, at vi lægger vægt på, at netop denne undervisning skal være dybdegående, skal findes i, at vores erfaring også viser, at en del af lærerne på skolerne har den holdning, at eleverne ved mere om teknologien end de selv gør. Men erfaringen fra vores undervisning i emnet viser, at dette ikke er tilfældet. Et problem som ministeriet også er opmærksom på. I februar 2018 indledte en arbejdsgruppe arbejdet med at optimere It-undervisningen på de danske folkeskoler - men også ift. uddannelse af lærerstuderende og efteruddannelse af nuværende folkeskolelærere. Undervisningsminister Merete Riisager ønsker at

gøre faget “Teknologiforståelse” obligatorisk i den danske folkeskole. Et fag, der skal hjælpe eleverne til at kunne forstå teknologien bedre, så de kan bruge den fremadrettet (Undervisningsministeriet, Undervisningsministeriet, 2018).

Men hvordan skal man undervise dybdegående i dette emne? Vi vil her komme ind på nogle af de emner, vi mener, er vigtige at undervise i indenfor indholdsdelen i digital dannelse. Dette har vores undersøgelser vist, at unge ikke har styr på.

Digital dannelse og kommunikation på nettet handler især om at undervise eleverne om etikken online - hvad man bør og ikke bør gøre i det virtuelle univers. Hvilket understøttes af FFM: *“Eleven kan diskutere etiske spørgsmål vedrørende kommunikation på internettet”*.

(Undervisningsministeriet, EMU Danmarks læringsportal, 2017)

Vores undersøgelse viser, at lidt under hver 10. af de adspurgte elever mener, at man ikke skal spørge om lov, før man deler et billede af en anden person på nettet. Her er det ikke blot etikken, der sætter grænser, men også den danske lovgivning. Straffelovens § 235 foreskriver, at *“den, som udbreder pornografiske fotografier eller film, andre pornografiske visuelle gengivelser eller lignende af personer under 18 år, straffes med bøde eller fængsel indtil 2 år eller under særligt skærpende omstændigheder med fængsel indtil 6 år”* (Justitsministeriet, 2017).

Skal man spørge om lov inden man deler et billede af en anden på nettet?

Det er altså ulovligt og dermed strafbart at dele seksuelle billeder af andre uden deres samtykke. Desuden er det forbudt og strafbart at dele seksuelle billeder af unge under 18 år selv med et samtykke fra personen. Det er helt generelt forbudt at dele billeder af andre på nettet uden personens samtykke. Dette ses i straffelovens kapitel 27 om freds- og æreskrænkelser (Justitsministeriet, 2017). Mange unge ved, især efter den nuværende sag om deling af en video med to 15-årige, der dyrker sex, at det er ulovligt at dele billeder med seksuelt indhold af personer under 18 år (retsvæsen, 2018). Dog viser de kvalitative svar i vores undersøgelse, at alle unge ikke ved, at det kan være strafbart at dele et hvilket som helst billede af en anden person uden dennes samtykke. Et par af svarene lyder:

“Medmindre det er nøgenbilleder er det vel ikke så slemt”

“Fordi det er jo ens eget valg hvad man lægger op”.

Disse besvarelser fra vores undersøgelse bakkes op af ovenstående citat fra Red Barnets SoMe-ungepanel (Rasmussen P. ,

2016). Eleverne har svært ved at lokalisere grænsen, især når det handler om deling på internettet. Unge skal være klar over, at der følger forpligtelser med på nettet. Det faktum, at man ikke kan gøre hvad man har lyst til, uden at det får konsekvenser. Som nogle elever svarede i vores undersøgelse, ser de online mobning som nemmere, fordi man ikke kan se reaktionen fra personen man mobber:

“Online mobning er nemmere end fysisk mobning fordi man kan bare sidde bag en skærm og skrive lige det man kan og vil”.

“Online behøver mobberen ikke at se personen i øjenene og kan derfor skrive alt hvad de vil (...)”

“Forskellen ifølge mig er, at ved online mobning er det ikke ansigt til ansigt. dvs. at man teknisk set kan sige alt uden at man kan se hvordan det påvirker personen, altså hvordan han hun reagerer.”

Som det fremgår af ovenstående FFM i dansk, er kommunikationsetik et emne, man skal bringe ind i undervisningen. Man skal undervise og vejlede eleverne i, at der er konsekvenser ved måden man opfører sig på nettet. Eleverne skal kunne sætte sig ind i, hvordan modtageren af kommunikationen opfatter og læser udsagn.

Med andre ord skal eleverne besidde evnen til empati. En evne, der kan komme under pres, vurderer hjerneforsker Anette Prehn:

“Hjernen er plastisk, det vil sige, at den formes efter, hvordan vi stimulerer den (...) Konstant adgang til en smartphone og alt, hvad den repræsenterer af sansebombardement, fristelser, distraktioner og “kedsomhedsknapper” betyder, at brugeren skridt for skridt optræner evnen til at gå med fristelsen, lader sig distrahere og flygte fra kedsomheden. Til gengæld kommer fokus-stien, impuls kontrol-stien, indre ro-stien, empati-stien sågar kreativitets-stien i hjernen under pres.”

(Prehn, Sociologi: tag telefonen fra eleverne. mobilfri skoler er vejen, 2018)

Netop det faktum, at danske unge i dag, har konstant adgang til en smartphone bakkes op af en undersøgelse lavet af et stort europæisk forskningsprojekt. Undersøgelsen er foretaget blandt 220.000 skolebørn i 42 lande. Rapporten hedder “The Health Behaviour in Schoolaged Children study” (HBSC). Rapporten viser, at danske børn og unge er de individer, der bruger mest tid bag skærmen, når de ikke er i skole. Dette gælder især unge drenge i alderen 11-13 år, som bruger meget tid på computerspil. Derudover viser undersøgelsen, at Danmark er det land i Europa, hvor

børn og unge bruger mindst tid sammen med venner efter skole. Det er således kun 7 % af de 15-årige piger, og 13 % af de 15-årige drenge, der bruger tid sammen fysisk efter skoletid. Dette viser vores empiri fra en praktikperiode ligeledes. En elev svarede således, at denne brugte 9 timer online hver dag (Bilag1). Et faktum vi mener er yderst problematisk og rystende. Jævnfør den hidtidige analyse ovenfor, bekymrer denne opdagelse os - og får os til at få bange anelser for, hvad det vil betyde for elevernes trivsel og sociale kompetencer på sigt.

Kommunikationen på nettet er helt anderledes ift. den fysiske kommunikation. I den fysiske kommunikation kan man ud fra det nonverbale kropssprog vurdere en modtagers reaktion på et udsagn. Som ovenstående citater viser, er nogle elever opmærksomme på denne forskel, når de skelner mellem online og fysisk mobning.

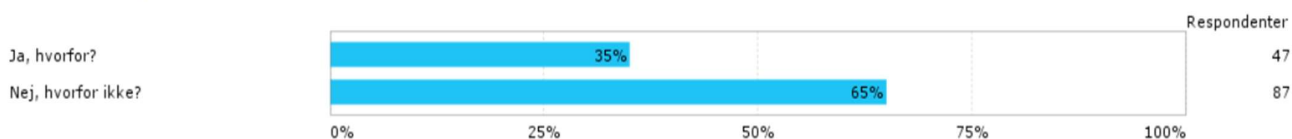
Vi oplever også mange elever, der fortæller om deres sprogbrug, når de spiller onlinespil med andre personer. Dette kan være personer fra hele verden. Personer, som de unge aldrig har mødt, og som de formentligt aldrig kommer til at møde. Derfor finder de det lettere at bruge anstødeligt sprogbrug, da de ikke kan se den direkte konsekvens heraf. Kommunikation på sociale medier indebærer også online gamerforums og spil platforme. Disse er dermed også vigtige at have fokus på i undervisning i digital dannelse.

It og medier som tværgående emne i tysk og engelsk

It og medier er, som skrevet ovenfor, indskrevet som et tværgående emne i alle folkeskolens fag under fagets læseplan. I tysk- og engelskundervisningen er It og medier en stor ressource.

Computeren og andre digitale kommunikationsplatforme er sprogundervisningens it-didaktiske værktøj. De giver adgang til verden, og er et autentisk og aktuelt sprogligt input. I disse sprogfag arbejdes der med de fire elevpositioner, som beskrevet ovenfor: *Eleven som kritisk undersøger, eleven som analyserende modtager, eleven som målrettet og kreativ producent samt eleven som ansvarlig deltager* (Undervisningsministeriet, It og medier, 2018).

Vil du helst undgå at sige noget foran klassen?

Som det fremgår af figuren ovenfor, viser vores undersøgelse, at 35 % af de adspurgte elever helst vil undgå at sige noget i plenum. Det er, efter vores mening, et utroligt højt tal. En metode til at

udvikle disse 35 %s sprogudvikling kan være brugen af digitale medier i undervisningen. Dette kunne være digitale medier, hvor eleverne får muligheden for at bruge lydfiler og videooptagelser som supplerende materialer til fremlæggelser. Med den metode vil man opnå at stimulere eleverne til at lytte til deres egen udtale. Herudover vil man lære eleverne at bruge sproget mere end de ellers vil gøre, fordi de er nervøse for at udtale sig foran flere mennesker. Desuden kan en digital lydfil blive en del af elevernes sprogportfolio. Til slut på et skoleår vil man kunne bede eleven om at lave samme præsentation digitalt igen, for at se progressionen i deres sprogudvikling. Endvidere vil disse digitale medier kunne hjælpe eleverne til at blive mere fortrolige i deres udtale, hvilket i sidste ende kan få dem til at lægge det digitale værktøj væk, for at udføre præsentationer i plenum foran klassen.

I en af vores praktikker har vi gennemført et undervisningsforløb i faget engelsk, omhandlende sociale medier, online reality og online mobning. Temaet for undervisningsforløbet passede godt ind i deres interesser og dagligdag og forholdte sig til deres livsverdener. Eleverne blev sat til at have klassediskussioner omkring, hvor afhængige de er af internettet, specielt de sociale medier. De blev også præsenteret for forskellige etiske dilemmaer online, hvor de skulle vælge standpunkt, og kunne argumentere for, hvorfor de valgte det standpunkt, de gjorde. De blev sat til at skrive omkring online mobning, som de enten selv havde deltaget i eller en episode, de havde hørt om. På dette tidspunkt havde de alle set Amanda Todd YouTube videoen, hvorfor de også kunne vælge at lave et resume af den. Amanda var en canadisk teenager, som blev mobbet online. Selvom hun flyttede skoler mange gange, forfulgte den digitale verden hende og drev hende til at begå selvmord. Eleverne blev også undervist i lovgivningen omkring deling af billeder på nettet. Hertil blev undervisningsmaterialet fra sex og samfund brugt. Tilgangen til undervisningen var inspireret af Michael White og Erin Gruwells narrative tilgang til undervisning. Eleverne skulle skrive ud fra deres eget perspektiv, fortælle om deres liv, identitet og meninger (Børgård & Ditlevsen, 2016). Med denne tilgang blev der opnået et indgående og brugbart kendskab til elevernes forskellige interesser og personligheder. Ofte i tiden uden for undervisningen blev der lyttet til de historier eleverne fortalte om sig selv, og det viste sig at virke motiverende med denne tilgang - og relationen blev skabt.

Vi erfarede ud fra elevteksterne, som blev produceret under dette undervisningsforløb, at eleverne havde opnået en ny viden omkring bl.a. digital dannelse. De blev bevidste om, at man ved online

kommunikation ikke kan se afsenderens nonverbale sprog og at mennesker derfor ofte misforstår hinanden. Ydermere udtaler en elev sig:

“Especially, online bullying between young people has become more extreme because of the Social medias”. Herudover kommer eleven med et forslag til, hvad der kan gøres i det brede perspektiv på samfundsplan omkring online mobning: “I think, It would be a solution that teachers, parents to young people and the society in general started to focus more on the problem and tried to understand what’s happening on the Social medias” (bilag 2)

Et udsagn, der understøtter vores og ministeriets opfattelse af, at unge har brug for undervisningen indenfor dette emne.

Deltagelsesarenaer & relationer

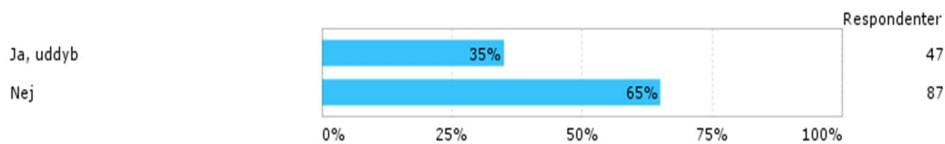
I denne del af analysen vil vi have fokus på de forskellige deltagelsesarenaer og de relationer eleverne befinder sig i online. I dag er mulighederne for at opbygge relationer online mange, da vi kan have hundredvis af venner og/eller følgere på forskellige sociale medier. På onlinearenaerne kan alle deltage på lige fod og Bourdieus økonomisk kapital, som er den økonomiske situation eleverne befinder sig i, har ikke megen indflydelse, da alle har adgang til computere gennem f.eks. biblioteker, som stiller computere med internet til rådighed. (Olesen & Pedersen, 2015)

En af os underviser flygtningedrenge i alderen 10-16 år i svømning en gang om ugen. Når de hentes, sidder de ofte på det lokale bibliotek og spiller online computerspil, hvor de har headset på. De chatter både på skrift og i tale med deres med- og modspillere fra hele verden. Nogle af drengene nævner deres gamer-venner, som deres bedste venner, selvom de aldrig har mødt hinanden fysisk.

Her er der tale om et fællesskab, en subkultur og en deltagelsesarena online, som drengene tilhører og deltager ligeværdigt i. (Olesen & Pedersen, 2015)

Som lærere skal vi være dygtige til at se mulighederne og ikke kun udfordringerne, som netværkssamfundet bringer med sig. Vi undrede os over, om elever der føler sig ensomme, søger online selskab i de digitale deltagelsesarenaer - og det viser sig, at det gør 35 % af de adspurgte elever. Dette dokumenteres på figuren herunder.

Søger du online selskab, hvis du føler dig ensom?

Der opstår hermed endnu en mulighed for, at de unge kan søge kontakt i situationer, hvor de føler sig ensomme. Et eksempel fra en af vores praktikker, som foregik på en efterskole, er en episode, hvor en elev i en ferie prøvede at begå selvmord og efterfølgende valgte at dele dette digitalt med to venner. De to venner, som boede i hver sin ende af landet, satte alarmberedskabet i gang og eleven kom akut på sygehuset med ambulancen.

Dette er et godt eksempel på det positive ved, at eleverne befinder sig i forskellige online deltagelsesarenaer udenfor skoletiden. Den fysiske afstand, der var imellem eleverne, var mindre vigtig i denne onlinearena udenfor skolen. Deres indbyrdes relation er først opstået i de forskellige fysiske rum på efterskolen, og forstærkes yderligere via deres kontakt online.

Her holder vi Anthony Giddens arenatori op imod relationer i sociale arenaer online, f.eks. en facebookgruppe og gamerforums. Online relationer i disse arenaer, er fænomen, der er kommet for at blive. Vi skal som lærere derfor være opmærksomme på, at der opstår flere og flere arenaer, hvor de unge spejler sig og danner deres identitet. Ydermere skal vi være opmærksomme på, at de unge bliver påvirket af de mange forskellige arenaer, der kan resultere i identitetsforvirring og endvidere i en identitetskrise, da rollerne de påtager sig, er forskellige alt efter hvilken arena de befinder sig i.

“Identitet er noget stærkt personligt, det er selve fundamentet i personens oplevelse af sig selv. Den bliver til i et samspil mellem individet og de sociale omgivelser. identiteten søger efter sammenhæng og helhed, efter at opleve sig selv som den samme på tværs af forskellige situationer”. (Imsen, Lærerens verden, 2014, s. 164)

Sociolog Anthony Giddens beskriver adskillelsen af tid og rum i det senmoderne samfund som overvejende positivt. Dog mener han, at denne adskillelse af tid og sted skaber mindre intensive og mindre dybdegående relationer. Disse samværsformer, som han kalder dem, tager i nogle tilfælde tid væk fra familielivet og de nære vennerelationer. Elevernes kommunikationsmuligheder på nettet, hvor de kan kommunikere med andre kulturer og personer verden over gør, at vi som lærere, som tidligere nævnt, skal undervise i kommunikationsetik og kommunikation generelt på nettet.

Giddens mener, at de opgaver, der tidligere blev klaret i de nære omgivelser, altså den primære socialisation, i større og større grad bliver udlejret til abstrakte systemer, såsom skolen, hvor den sekundære socialisation bl.a. foregår (Bundgård, Iversen, & Lund, 2015). Her kan også skeles til den virtuelle virkelighed og dermed den digitale dannelse. Som tidligere belyst har forældrene også et ansvar i at tale med deres børn om digitaldannelse. Derudover er forældrene rollemodeller for deres børn, og hvis de selv er med til at chikanere andre mennesker online eller konstant sidder med deres mobiltelefoner fremme, risikerer man, at børnene "kopierer" dette. En elev i praktikken udtalte bl.a., at det ikke er fair, at deres forældre tjekker deres telefon under spisningen. Især ikke, når forældrene selv har opstillet regler om, at telefonerne skal lægges væk når familien spiser sammen. Som professionelle lærere, er det vigtig at kunne skabe gode lærer-elev relationer og være opmærksomme på elevens evne til at indgå i disse relationer. Lærer-elev relationen er essentiel for, at læring kan foregå og ift. god trivsel i en klasse. Det kan være svært umiddelbart at få øje på den egentlige lærer-elev relation, da den er usynlig. Det er svært at forklare, hvad der sker i en elev og i en lærer, når der er en relation. Men effekten heraf, viser Louise Klinges PHD, er utrolig god, i forbindelse med læring og trivsel i det almene klasserum (Klinge, 2016). Gode lærer-elev relationer er, blandt meget andet, med til at styrke lærerens viden om de sociale problemer elever oplever online, hvilket vores interviewperson også påpeger:

S: Er det fordi du har gode relationer med dine elever, at de så fortæller dig om det?

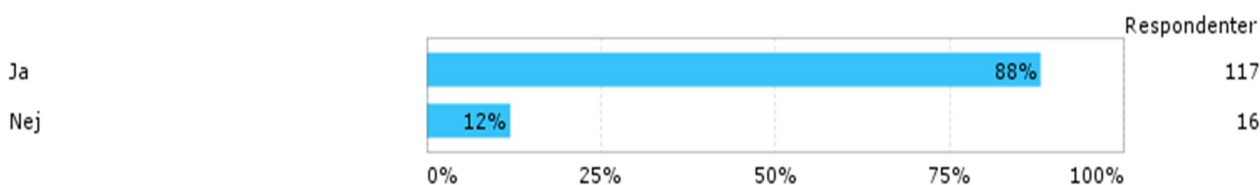
Ip: Ja det er så.

S: Okay

Ip: Ja - faktisk igå, så tænker jeg rigtig tit så, eller også fortæller veninderne eller sådan et eller andet, altså der er alligevel igå, når man nu sidder her og siger årrh.... unge mennesker og sådan noget, men de ved inderst inde, så ved de godt, at nu er det gået vidt, nu er det gået meget vidt. Altså nu kan jeg ikke styre det selv længere. Jeg prøver rigtig tit at sige til de unge mennesker, at der er en masse ting man kan bruge jævnaldrende til, og så er der bare nogle gange noget der er SÅ alvorligt I bliver nødt til at bruge en voksen, og nogle af jer kan bruge jeres forældre heldigvis, og nogle af jer kan bruge en en en en..... lærer for eksempel og det bliver I nødt til nogle gange, men det er rigtig tit de fortæller faktisk ja (...) de ved at de kan regne med at jeg gør noget ved det, det er eddermagemme også vigtigt, det er også vigtigt at når de endelig åbner op for noget at der så er nogle voksne der handler. Om det så... er ind i psykiatrien eller det er ind i SSP eller det er sammen med forældre eller hvad det er, men vi bliver nødt til at handle på det, for hvis de først får åbnet op så ska' vi sgu også respekterer det altså...øhhh... anerkende det og hjælp dem altså. Men det er klart det er sårbart, de unge mennesker, har brug for nogen de ved de kan stole på og som vil hjælpe dem - og ikke bare sige du da dum hvorfor gør du det, sluk for internettet, altså det altså det er ikke nogen løsning længere vel altså øhhh (...) men jeg tror de har brug for...ja... her er relationerne også... altafgørende.

Vi spurgte i vores spørgeskemaundersøgelse:

Har du en voksen du kan snakke med om dine problemer?

Som man kan se, har hovedparten af de unge en voksen at gå til, når de har problemer. Der er dog 12 %, som ikke har, og det er denne gruppe, vi som lærere skal være særligt opmærksomme på. De elever som har svaret ja, blev spurgt om hvem de kunne snakke med?

Her har de fleste svaret, at de kan gå til deres familie.

Dog har nogen svaret:

“En lærer fra min skole”

“Folk fra skolen”

“Min klasselærer”

Dette viser, at vi ikke må ignorere, hvis en elev kommer og ytrer sig om de problemer han eller hun har online. Vi skal som professionelle lærere tage dette meget seriøst, da vi kan udlede af undersøgelsen, at nogle af eleverne kun har os at gå til, når de har problemer. Dvs., at selvom vi har en travl arbejdsdag, bliver vi nødt til at bruge den nødvendige tid, så eleven føler sig hørt, set og anerkendt - ligesom vores interviewperson beskriver det. Dette leder os videre til næste afsnit.

Anerkendende pædagogisk tilgang til online trivsel

I vores virke som lærere skal vi kunne mestre den anerkendende tilgang til eleverne. Vi vil her inddrage denne i vores overvejelser om de digitale fællesskaber i skolen. Alle elever har et grundlæggende behov for at blive set og hørt på lige fod med alle andre - dette fordrer trivslen og mellem menneskelige relationer. På emu.dk beskrives der, at *“Uden anerkendelse kan mennesket ikke udvikle sig fuldt ud”* (Undervisningsministeriet, EMU danmarks læringsportal, 2017).

Når vi kommunikerer fysisk og/eller online med et andet menneske, holder vi noget af den anden i hånden - Løgstrups etiske fordring. (Bækgaard, Bækgaard, & Kallesøe, 2013). I den etiske fordring opstår der et gensidigt afhængighedsforhold. Denne forståelse skal altid ligge til grund for lærerens og dermed også, implicit, elevernes tilgang til fordring af online trivsel. I denne del af analysen bruger vi Axel Honneths anerkendelsesteori.

De elever, som i vores spørgeskema har svaret, at de begår selvskade, har især brug for at blive set, føle sig ligeværdige med resten af klassen og blive anerkendt - ikke kun af læreren, men også af kammeraterne omkring dem. Dette bakkes op af vores undersøgelse, hvor én af eleverne, som har udøvet selvskade kommenterede:

“Fordi at jeg ike føler at jeg får den omsorg af mine forældre jeg har brug for, men så søger jeg den hos andre og når man så kommer hjem så er man helt alene og så kommer man til at gøre ondt”

På EMU.dk defineres anerkendelse som:

“Anerkendelse betyder værdsættelse af andre personers individualitet. At have en åbenhed overfor den andens oplevelsesverden og det enkelte individs begrundelser for at handle på en bestemt

måde. Som lærer bliver man nødt til at være åben overfor eleverne. Man bliver nødt til at etablere og vedligeholde en interesse for elevens værdier og følelser, også selvom de er i uoverensstemmelse med ens egne.” (Undervisningsministeriet, EMU danmarks læringsportal, 2017).

Axel Honneth betragter mennesker som anerkendelsessøgende væsener (Undervisningsministeriet, EMU danmarks læringsportal, 2017).

Han skelner mellem 3 sfærer (eller former) for anerkendelse:

Privatsfæren: *“Det at blive mødt med kærlighed - med følelsesmæssig opmærksomhed.*

Anerkendelse i denne sfære vil resultere i udvikling og vedligeholdelse af selvtillid”

(Undervisningsministeriet, EMU danmarks læringsportal, 2017).

Ligeværd: Den retslige sfære: *“Det at blive mødt som et autonomt og respekteret menneske.*

*Anerkendelse i den retslige sfære vil resultere i oplevelsen af **ligeværd**”* (Ibid.) Her er der en

parallel til Folkeskolens formålsparagraf paragraf 1, Stk.3. *“folkeskolen skal...være præget af åndsfrihed, **ligeværd** og demokrati”* (Undervisningsministeriet, UVM, 2017). Vi fremhæver dette, fordi vi mener, at alle i klassen skal være ligeværdige deltagere i klassens digitale fællesskaber.

Hvis en elev f.eks. ligger et billede op af hele klassen, skal alle elever tagges. Dermed bliver ingen holdt udenfor, og alle føler sig som ligeværdige deltagere i det digitale fællesskab. Klasseledelsen og relationsarbejdet kræver en anerkendende rollemodel, der støtter op om deres autonomiudvikling - med værdige og respektfulde grænsesætninger. Disse grænsesætninger skal for det første være forenelige med frigørelses- og identitetsdannelse, som er meget afgørende i elevernes ungdomsår, og for det andet Folkeskolens formålsparagraf § 1, stk.3 (Ibid)

Trivsel: Parallel til Axel Honnets **Den solidariske sfære:** *“Det at blive værdsat i det sociale*

fællesskab vil føre til at den enkelte elev kan føle sig værdifuld i fællesskabet. Den solidariske sfære har både emotionel og kognitiv art, altså en social solidaritet der anerkender personer som unikke”

(Undervisningsministeriet, EMU danmarks læringsportal, 2017). Det positive ved online

fællesskaber er, som tidligere nævnt, at hvis en elev ikke føler sig værdsat i det fysiske sociale fællesskab i klassen, på årgangen eller på skolen har han/hun mulighed for at føle sig værdsat i en gruppe opstået på de sociale medier.

Normalitetsbegrebet og marginalisering

Som ordet nærmest fortæller os, udspringer vores normer ud af normalitetsbegrebet. Normer kan kategoriseres som vores uskrevne regler. De opstår og findes, i forskellige former, i vores samfund,

subkulturer, skolekulturer, på årgangene, i den enkelte klasse, hos læreren og hos den enkelte elev. Dermed er normalitetsbegrebet individuelt forankret, kan skabe nogle udfordringer i forståelsen, og i situationerne, hvor man vil opnå en fælles enighed om, hvad der kan forventes i en given situation. I skolen og i klasserne hænger det normsæt, der er dominerende, ofte nøje sammen med lærerens egen kulturelle baggrund. Da vi som lærere, skal forholde os til vores egne omgivelser, vil vi altid holde det op ift. vores egen normalitetsforståelse. Vores normalitetsforståelse er ofte noget vi er opdraget ind i. Vi er igennem vores egen tid i folkeskolen, blevet opdraget i en skolekultur, hvor det 'anderledes' skulle tilpasse sig de gældende normer. (Bøjgård & Ditlevsen, 2016)

Det danske, og det omgivende samfund, har skiftende behov, som medfører, at skolens opgaver bliver defineret af disse, samt af de dominerende normer og værdier, samfundet har. Dette bevirker, at normalitetsbegrebet er i bevægelse. Det resulterer i at *"...grupper af voksne og børn, der er faldet uden for normaliteten, har risikeret at blive marginaliseret eller udstødt."* (Christiansen, Mårtensson, & Pedersen, 2016, s. 35). Marginaliseringen opstår ved, at der i en uskreven norm også opstår risiko for afvigelse. Denne risiko for afvigelse ses også på online platforme, hvorfor marginalisering også her kan forekomme. Dette skaber dilemmaer for os som lærere, da der altid vil være normer i et fællesskab. Vi må være bevidste om vores egen påvirkning af disse, og om hvordan dette kan ramme vores elever både positivt og negativt. (Christiansen, Mårtensson, & Pedersen, 2016, s. 42) I skolen skal vi, som lærere, være opmærksomme på de inklusions-, tilegnelses- og deltagelsessammenhænge, vores elever deltager i. Disse processer foregår i flere dimensioner og niveauer, og iagttages forskelligt alt efter, hvem der beskriver dem. En lærer kan f.eks. observere, at en elev er aktiv deltager i sociale aktiviteter i og udenfor skolen, og dermed konkludere, at eleven er socialt inkluderet i den fysiske skole. Men spørgsmålet er; om dette ligeledes gør sig gældende i den digitale verden?

"Samme barn kan imidlertid selv have en oplevelse af at have en marginal position og ikke at være en ligeværdig deltager i fællesskaber, og det kan opleve typer af udelukkelse, som er vanskelige at få øje på for de voksne, fx manglende invitationer til lege, arrangementer og gruppearbejde, ignorering af spørgsmål eller bidrag til samværet eller ingen reaktion på opdateringer og billeder i de digitale fællesskaber.

(Christiansen, Mårtensson, & Pedersen, 2016, s. 171)

Tager man alt dette i betragtning, er det vigtigt, at læreren opbygger en relation med eleverne og lytter aktivt, hvis en elev f.eks. kommer og fortæller os, at denne er ked af det, fordi en ven i klassen ikke har "tagget" ham/hende på et fællesbillede. Det kan være en tanketorsk, altså et uheld, men det kan også være en del af det sociale spil, som foregår på de sociale medier i klassen. Eleverne må ikke mærke en modvilje mod deres digitale verden, da det kan medføre, at vores involvering bliver besværliggjort, og det dermed bliver sværere at hjælpe dem, hvis de får problemer online. Omvendt kan en elev også opleve at få mange likes og blive tagget meget på de sociale medier, hvilket opfattes som positivt af individet. Vi oplever dog en stigende tendens til, at der udvikler sig en fælles forståelse af, at de sociale medier er problematiske. Vi vil her påpege, at det er vigtigt, at vi også fokuserer på de positive sider af det digitale univers. Vi kan ikke, jf. *Juggernautjulet*, stoppe brugen af smartphones og computere, så vores fælles fokus må være på, hvordan medierne kan bruges på en positiv måde. Dette skal bl.a. gøres i et tæt forældresamarbejde.

Forskningsrapporten om online mobning fra DCUM påpeger at et:

“aspekt ved børns brug af de sociale medier er den tavse sociale inklusion og eksklusion - hvem er populær og hvem er ikke? Populariteten, og ikke mindst hvem der ikke er populær, tydeliggøres gennem, hvem der får “likes” og følgere, og hvem der ikke gør”

(Undervisningsmiljø, 2016).

Der sker det, at elevernes popularitet bliver hypereksponeret, og den sociale status eller positionering eleven har i klassen, på årgangen og i hele skolen, bliver fremhævet for alle andre elever. Modsat forværrer dette eksklusionen, da det ikke længere kun er en lille gruppe, der kender til den populære elevs position. Det paradoksale i dette er, at den digitale disponering gør, at den er mere synlig for andre børn og unge, men samtidigt meget lidt synlig for voksne (Undervisningsmiljø, 2016). Med fodfæste i den ovenstående teori, har vi i vores empiriindsamling undersøgt, hvad eleverne føler, hvis de bliver marginaliseret online via spørgsmålet:

“Hvordan reagerer du, hvis du ikke får mange likes på de sociale medier?”

68 % svarer, at dem er ”ligeglade” Modsat er der nogle, der decideret aktivt går ind og sletter billeder de har lagt op, som ikke får mange likes. Svarene lyder:

Vi er positivt overraskede over, hvor mange elever, der har svaret, at de er ligeglade. Vi havde nok forventet, at langt de fleste ville have svaret, at de ikke er ligeglade, netop som den ovenstående teori indikerer.

“Jeg sletter billedet. Jeg er en rigtig stor likehunter og jeg søger virkelig at få mange likes”
“Bliver hysterisk”
“Det kan godt blive ret flovt”

I vores refleksion omkring dette, mener vi, at det er vigtigt at huske på, at der altid skal være plads til at bevæge sig indenfor dette felt, da inklusion/eksklusion aldrig er et enten/eller, men et både/og, og er en dynamisk proces, hvor elevernes positioner konstant flytter sig ift. hinanden (Hedegaard-Sørensen & Grumløse, 2016). Elevernes sociale status og deres online identitet kan hurtigt forandres, da deres eksponering online er lynende hurtig, omfattende og aldrig kan slettes igen. Elever der har haft dårlige oplevelser, såsom personen med citatet ovenfor, på sociale medier, skal vi være opmærksomme på, da disse elever kan være udsatte i at komme til at føle sig marginaliseret online.

Thomas Ziehe og God anderledeshed

Thomas Ziehe mener, at rammer i folkeskolen er vigtige for elevernes tryghedsfølelse og udfoldelse af deres kreativitet. Det samme gælder på de sociale medier eller når eleverne skal google information om et emne. Han mener endvidere, at hvis der opstår et problem i klassen, er det tit og ofte pga. læreren, fordi denne ikke befinder sig i den samme verden som eleverne - det skal vi på bedst mulig måde tilstræbe at være. (Ziehe, 2014)

DCUM-rapporten beskriver, at læreren tager udgangspunkt i den traditionelle mobning, hvor der er en mobber, et mobbeoffer og medløbere, når online mobning skal håndteres i skolen. Da mobning i den digitale verden er usynlig for voksne og foregår 24 timer i døgnet, er det sværere at lokalisere en mobber, et mobbeoffer og en medløber. Med det in mente, kan lærere ikke håndtere online mobningen som en traditionel mobning.

For eleverne derimod er online mobning ikke usynlig, og vores empiri viser, som beskrevet tidligere, at eleverne har styr på, hvad forskellen mellem online og fysisk mobning er. Spørgsmålet i vores spørgeskema lød:

“Hvad er forskellen mellem online og fysisk mobning ifølge dig?”

Nogle af svarene lød således:

“Man kan skrive grove og mere voldsomme ting online end man ville sige fysisk”

“Online mobning er 24/7 men fysisk mobning kun i skolen”

Ifølge vores spørgeskema er det

kun fire ud af de 130 adspurgte, som ikke er helt klar over hvad forskellen er, og har svært ved at beskrive det med deres egne ord.

Ifølge Thomas Ziehe skal vi derfor ind i elevernes digitale verden, og det kan vi komme ved brug af opmærksomhedsmodellen (bilag 3). Modellen kan bruges til, i samarbejde med eleven, at undersøge deres mange forskellige livs- og deltagelsesarenaer, herunder det digitale, og hvordan eleven synes det går i disse. Man sammenligner efterfølgende elevens og lærerens besvarelser, for at lokalisere, hvor der er ligheder og forskelle. Dette lægger op til en videre samtale med eleven. Med hjælp fra gode relationer, som beskrevet ovenfor, og denne model vil læreren kunne undersøge om forståelsen af eleven i skolen, stemmer overens med det, eleven selv oplever (Christiansen, Mårtensson, & Pedersen, 2016).

I det ene af vores linjefag, biologi, erfares det, at emnet bæredygtighed er meget abstrakt for eleverne, og de tager derfor afstand fra det, da de ikke kender til begrebet. Vi må som lærere ikke bede eleverne om at google bæredygtighed, da det vil give forskellige resultater i søgningen. I dette tilfælde var emnet “landbrug”, hvorfor rammerne skulle være tydelige. De skulle derfor google “bæredygtigt landbrug” for at få mere præcise informationer om emnet.

Thomas Ziehe bruger et eksempel fra idræt, hvor rammerne egentlig overordnet er de samme. Hvis man er tilhænger af identitetsdiskursen, beder man eleverne danse frit til musik i tre minutter.

Resultatet bliver, at eleverne blot reproducerer sine egne kropslige stereotyper. Efter kort tid vil hver enkelt elev have fundet sin egen stereotype bevægelse, og blot gentage den, og eleverne vil endda kunne lide det, fordi de kender den form for dans. Her kommer anderledeshed ind i billedet.

Man instruerer eleverne til at tegne en cirkel om deres venstre fod med et stykke kridt. Eleverne må herefter ikke flytte deres ben fra cirklen. Det viser sig, at eleverne frigører sig fra deres stereotyper, de bliver mere kreative og opfinder nye dansetrin, og nye måder at danse på (Ziehe, 2014).

Med dette eksperiment mener Ziehe, at skolen skal være kunstig. Den skal være forskellig fra realiteternes virkelighed, og den skal være overraskende. Altså man skal kompleksitetsreducere skolens hverdag. De digitale teknologier skal reduceres til at blive brugt på en kreativ måde, så elevernes kreativitet og motivation højnes. Dette understøttes af undersøgelsen lavet af Red barnet, hvor et citat fra SoMe unge-panelet lyder:

“Der skal være mere variation i undervisningen, så man ikke bare bruger computerne til alt, men så man bruger dem på en mere kreativ måde.” (Rasmussen P. , 2016).

Det kan altså være en god idé at bringe anderledesheden ind i undervisningen for at få flere kreative elever.

Narrativer og selvnarrativer

Vi vil her udfolde Rosenthal & Jacobsons berømte undersøgelse *Pygmalion i klasseværelset*. Denne forskning fra 1968 omhandler hypotesen om selvopfyldende profetier, som skaber narrativerne.

“Rosenthals berømte eksperiment påviste, at de forventninger, læreren møder eleven med, er af afgørende betydning for elevens udvikling. Positive forventninger i forhold til en elev udmøntede sig i højere grad af læring hos den pågældende”.

(Metner & Bilgrav, 2013, s. 34)

I et af vores linjefag, tysk, erfares det, at når nogle elever er blevet mødt af lærere, som ingen positive forventninger har til dem, præsterer eleverne også derefter. Det farlige er her, at der kan startes et narrativ omkring en elev, som kan ende ud i en stempling af denne. Vi har oplevet et tilfælde, hvor en lærer skrev på skolens digitale portal, at en elev var doven og meget fraværende fra timerne, og hvor flere lærere stemte i. I et sådant eksempel kan føre til, at eleven ender med at føle sig som beskrivelsen af ham/hende. I denne situation kan en stigmatisering af eleven startes både af skolen og af eleven selv. Hvis en elev i forvejen er i en udsat position, vil der automatisk opstå en fortælling om ham/hende, som kan marginalisere og i værste tilfælde udstøde ham/hende fra skolekulturen (Goffman, 2019).

Det er vigtigt at undersøge og forholde sig reflekterende til de kategorier, som en sådan elev kan være landet i. F.eks. som værende “doven” eller “i en udsat position”. Og reflekterer over, hvordan hver enkelt lærer med hver deres fag definerer dette, og har forskellige tilgange og relationer til eleven. Det er vigtigt at gøre dette, da disse kategoriserende blikke kan være medvirkende til, hvem man bliver til, idet ” *Lærere definitioner virker ofte magtfulde på børnene, og de spejler sig selv*

og hinanden igennem disse fortællinger” (Christiansen, Mårtensson, & Pedersen, 2016, s. 177).

Man vil her kunne koble elevernes selvbillede, eller fortælling om sig selv, over til det digitale univers.

Vi har derfor analyseret elevernes besvarelser i vores undersøgelse ud fra den narrative tilgang. Her vil vi bruge spørgsmålet; *“Hvordan reagerer du, hvis du ikke får mange likes på sociale medier?”* Her har en elev svaret, at *“man vil da helst have mange likes, og man kan godt tage det til sig, og føle at man er grim”*. I dette tilfælde kan man tale om, at det narrative, et opslag online fortæller om eleven, kan være med til, at de føler sig marginaliseret, stemplet og i yderste tilfælde kommer til at føle sig ‘grimme’, fordi de ikke får nok likes. Nogle elever har også svaret, at de sletter deres opslag, hvilket muligvis kan være, fordi de ikke vil have, at billedet skal symbolisere deres digitale identitet udadtil, fordi det ikke har fået tilstrækkelige likes. Derfor vil de ikke have, at det skal være en del af deres online narrative. (Christiansen, Mårtensson, & Pedersen, 2016)

Dette lægger sig op ad Michael Whites teorier om den narrative tilgang:

“Et menneske skabes gennem fortællinger. Den historie der fortælles om mig, og som jeg fortæller mig selv frem gennem, har stor betydning for, hvem jeg bliver til som”. (Bøjgård & Ditlevsen, 2016, s. 15)

I denne del af analysen ser vi på sociale forventninger ift. online mobning, og hvordan de sociale forventninger, som rettes mod eleverne, kan være medvirkende til at forme deres selvbillede. Vi har brugt et afsnit fra Gunn Imsens bog ”Elevens verden”, omhandlende sociale forventninger vedrørende fysisk mobning, og koblet dette til den digitale mobning.

I den bedste mening formaner forældre og lærere eleverne om, at hvis de bliver mobbet online, skal de under ingen omstændigheder finde sig i det, men sige det til en voksen. Nogle elever, som starter deres liv online, kan dermed komme til at forvente, at de vil blive mobbet, når de starter i det virtuelle univers, med dertilhørende angst. Eleverne vil kunne føle, at de er et potentielt mobbeoffer og de andre potentielle mobbere. Dette forårsager en risiko for, at de er konstant på vagt, og at selvforsvaret ligger på lur. Den mindste online kommentar fra et andet individ kan sætte det hele i gang. Det online uerfarne barn kan reagere kraftigt og kommenterer tilbage for at forsvare sig selv. Dette skaber en onlinekonflikt, som kan være til fri skue for alle i deres fællesskab. Netop det faktum, at alle kan kigge konfliktens hovedpersoner over skuldrene kan være med til at optrappe konflikten, fordi de involverede parter ikke vil tabe ansigt udadtil. Derudover kan andre brugere også bidrage på den ene eller anden side af konflikten - og så er der for alvor en storkonflikt i gang (Imsen, Elevens Verden, 2011)

Denne online-konflikt kan derefter trækkes med i det fysiske rum, da disse universer er tæt forbundet. Dvs., at på trods af, at konflikten kan være startet uden for skolen kan den få effekt i skolen. Grundet denne synlighed for eleverne/brugerne på de sociale platforme kan konflikten ende med en forstærkende effekt i skolen, hvor fortsatte ekskluderende processer både i egne og andre klasser kan forekomme (Christiansen, Mårtensson, & Pedersen, 2016).

Online-konflikten, som er skitseret ovenfor, skabes ud fra en slags forventningsprocedure, som kaldes for selvpfyldende profetier. Det, at man vil forberede dem på nogle situationer online, og hvad de vil kunne blive udsat for, gør at man skaber bestemte forventninger, som udløser en adfærd, som gør, at den falske opfattelse bliver sand (Imsen, Elevens Verden, 2011).

Digital selvskade

Der findes mange årsager til digital selvskade. Bl.a., at man vil legitimere det negative billede, man kan have af sig selv. En elev kan påføre sig selv mere smerte end andre gør. F.eks. hvis man selv er den, der taler værst om sig selv og på den måde føler sig i kontrol. En anden årsag kan være, at man blot sigter efter at få reaktioner fra andre. I et sådant tilfælde er det opmærksomheden i sig selv, der er målet, og ikke den anerkendende opmærksomhed. Dette betyder, at personen, der udfører den digitale selvskade føler, at det er underordnet om det er positiv eller negativ opmærksomhed der opnås.

De sårbare unge bruger internettet til at finde selvskade-fællesskaber. Her opnår de følelsen af at blive forstået af andre individer. Fællesskaberne kan dog også medføre, at selvskaden normaliseres og fremstilles som sejt (Meinke, 2016). Det vil sige, at der er en både/og-situation i disse forums. Det er godt, at udsatte unge har et fællesskab, hvor de føler sig værdsat og ikke marginaliseret. Det kan være med til at give dem et bedre selvværd. Dog er det negativt, hvis disse forummer bliver brugt af unge til at blive bekræftet i, at selvskade er den rigtige måde at håndtere problemet på. Det mest ideelle ville være, hvis de unge i disse fællesskaber hjælper hinanden til at søge hjælp hos professionelle.

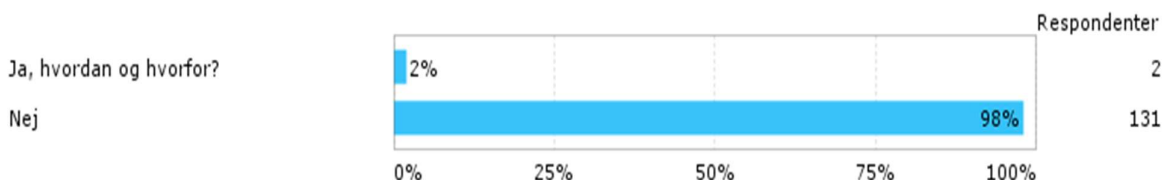
Ifølge Lotte Rubæk, som er psykolog på Børne- og Ungdomspsykiatrisk Center på Bispebjerg hospital, findes der tre forskellige typer af digital selvskade, nemlig; autotrolling, selfbating og digitalisering af fysisk selvskade.

Vi har i vores spørgeskema undersøgt autotrolling, selfbaiting og selvskade. Vi har ikke undersøgt digitalisering af fysisk selvskade, da vi ikke kendte til dette fænomen ved undersøgelsens start. Autotrolling; er en falsk profil, hvor man skriver hade-kommentarer til sin egen personlige profil.

Selfbating; betyder direkte oversat at bruge sig selv som madding. Man skriver f.eks. en kontroversiel udmelding og indbyder andre til at svine sig selv til. Er også kendt som fænomenet #Roastme.

De kvantitative svar fra undersøgelsen fremgår nedenfor.

Har du udøvet digital selvskade på dig selv? - Digital selvskade er, når man eksempelvis opretter en falsk profil til at skrive nedgørende ting om sig selv, eller til at opsøge konflikter med?

I den kvalitative besvarelse, har den ene, som har udøvet digital selvskade svaret: *“ingen kommentar”* den anden har svaret: *“fordi jeg gerne vil have opmærksomhed, men det var dumt. Det er også derefter blevet lavet mange falske sider om mig”*.

Teoriene omkring digital selvskade er få, hvorfor vi her vil underbygge vores påstande udelukkende med svar fra vores interviewperson, som har oplevet en alvorlig sag angående digital selvskade, samt en artikel fra TV2.

Af artiklen fra TV2 fremgår det, at mange unge, der udfører digital selvskade, gør det for at opnå reaktioner fra andre. Sådan siger Lotte Rudbæk, som TV2 har interviewet i artiklen (Scheibye, 2018). Dette går godt i spænd med det svar den ene af de to personer, der havde udøvet selvskade, gav i vores undersøgelse. Den samme vurdering giver vores interviewperson omkring episoden, denne har oplevet med den digitale form for selvskade kaldet autotrolling:

“(…) og jeg tænker også det jeg ser ske er, at nogen af hendes veninder så bakker hende op i at det er da forfærdeligt altså øhh.... de andre børn ved muligvis ikke, at det er hende selv, der har gjort det. De bakker hende jo op i, at det er forfærdeligt det hun oplever, så der bliver jo noget opmærksomhed lige pludselig, af den gode slags (…)” (bilag 4)

Reaktioner og opmærksomheden fra andre kan altså være årsagen til, at individer udfører digital selvskade. Det kan blive selvforstærkende, at de pludseligt oplever positiv opmærksomhed omkring deres person. Dette kan muligvis drive personer til at blive ved med at udføre den digitale

selvskade, fordi de kan opnå en afhængighedsfølelse af at få positiv opmærksomhed i stedet for negativ. Det selvforstærkende aspekt i tendensen nævner vores interviewperson også:

“Og der kan jeg ikke lade vær med at tænke det er måske godt kan blive selvforstærkende i at endelig er der nogen der støtter mig i, at det der sker mod mig, ikke er i orden, end der er nogen voksne der ser det og ikke tager det alvorligt.” (bilag 4)

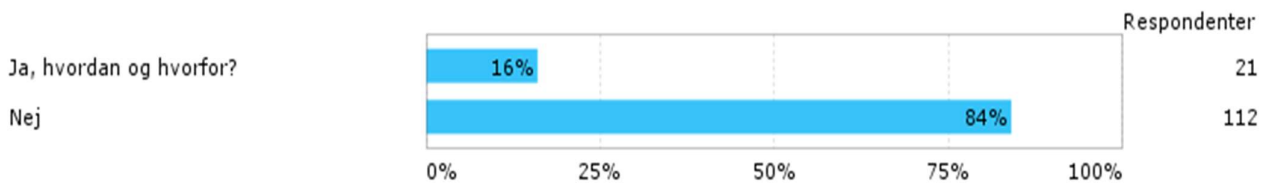
Digitalisering af fysisk selvskade: Der dannes grupper online, hvor de individer, der udøver en bestemt form for fysisk selvskade, er i et forum. I dette forum kan der opstå konkurrence og smitteeffekt, idet de forsøger at overgå hinanden i at skade sig selv. De har en fælles forståelse af selvskade, som er tabubelagt i samfundet og derfor opretter de lukkede grupper, hvor de kan udføre denne form for selvskade.

I en forskningsartikel, skrevet af Videnscenter om spiseforstyrrelser og selvskade, står der i et forskningsresultat fra USA med titlen “Selvskadende adfærd i medierne har en smittende effekt”, at *“Resultaterne viser, at 87 % af de unge bekræfter, at de har været udsat for eksponering af selvskade, forud for egen påbegyndt selvskade”* (al., 2016)

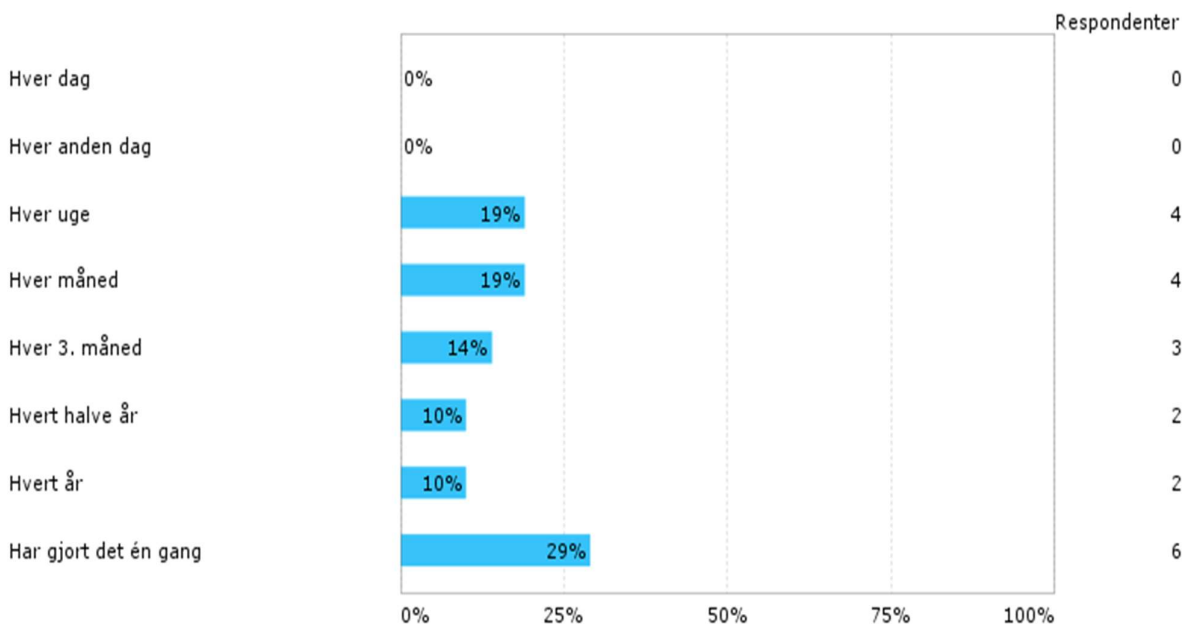
Denne forskningsartikel konkluderer, at *“eksponering for selvskadende adfærd gennem medier har en smittende effekt og opildner unge til oftere at udvise selvskadende adfærd”*.

I vores egen undersøgelse af selvskade har overraskende mange svaret, at de har udøvet selvskade én eller flere gange. Hyppigheden af udførelsen af selvskade viser, at af de unge i vores undersøgelse, der har udført selvskade, har de fleste kun udøvet det én gang. Dog kan vi se på de kvalitative besvarelser, at tre personer, som har svaret, at de har udøvet selvskade, egentlig ikke har gjort det af egen fri vilje, men grundet tilfældige skader. Dvs., at disse personer har misforstået spørgsmålet. Disse data har vi valgt at tage med i projektet, da vi var overraskede over mængden af personer, der havde udøvet selvskade, men vi vil, grundet opgavens omfang og det faktum, at vores opgave ikke omhandler fysisk selvskade, ikke analysere nærmere på dette.

Har du udøvet selvskade? - Selvskade er når man skærer i sig selv, laver brandmærker på sig selv etc.

Hvor ofte gør du skade på dig selv?

Nogle former for selvskade er synlige og andre usynlige. I de tilfælde, hvor vi observerer, at en elev har udøvet fysisk selvskade, ved f.eks. cutting, udløser det handling fra vores side som professionelle lærere. Vi har skærpet underretningspligt, hvorfor vi SKAL reagere på dette.

Søvnmangel hos unge

“Unge sover mindre end nogensinde”. Citatet stammer fra en artikel på videnskab.dk. Denne artikel omhandler problematikken om, at de unge sover mindre end nogensinde, hvilket norsk forskning har fundet ud af (Graven, 2013). Vores hypotese i denne del af analysen er, at unge, bl.a. grundet sociale medier, lider af søvnmangel.

Vi har alle oplevet elever, der virker trætte og uoplagte i undervisningen. Eleverne virker ukoncentrerede og umotiverede, hvilket kan skyldes mange ting. Direkte adspurgt erkender mange

af eleverne, at de får for lidt søvn om natten. Mange af dem hævder, at de kun sover 6-7 timer hver nat.

Søvnmangel har stor indflydelse på elevernes mentale- og fysiske sundhed. Elevernes hjerne er under konstant udvikling, til de er omkring 21 år. Store dele af denne udvikling foregår, mens de sover. Søvnmangel har stor indflydelse på udviklingen af unges hjerne, da 40 % af elevernes udviklings- og genopbygningsprocesser foregår i det dybe stadie af søvnen. Ydermere kan søvnmangel have konsekvenser for elevernes indlæring, hukommelse og koncentration, da disse fungerer bedst, når eleverne er udhvilet. Dr. Avi Sadehs, en af verdens førende søvnforskere, har vist med sin forskning, at alle børn bør have en fast sengetid. Dr. Avi Sadehs påviser, at en times tabt søvn hos børn, kan koste to års kognitiv udvikling, hvilket er det samme, som to klassetrin i folkeskolen (Sadeh, 2003). I neocortex sidder hjernens frontallapper. Hjernens frontallapper er det første, der ikke fungerer normalt hos trætte elever. Dette er meget kritisk for eleverne, da det er her evnen til at reagere rationelt og træffe beslutninger sidder.

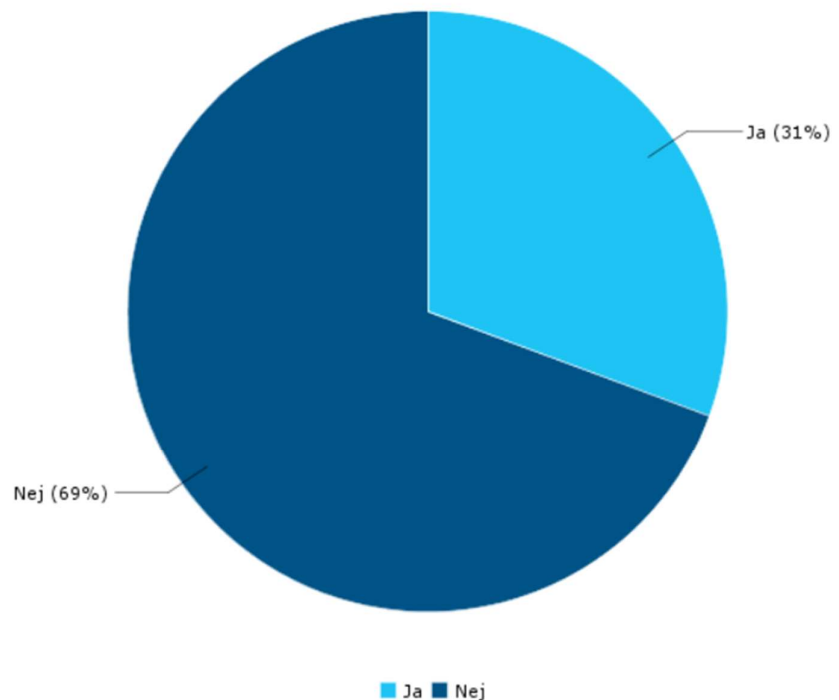
Endvidere viser norsk forskning, at risikoen for stress og depressioner stiger, hvis et individ sover mindre end seks timer om natten. Hjerneområdet Amygdala er i overaktivitet hos trætte mennesker, hvor den bliver op til 60 % mere aktiv. Amygdalas funktion er at fange negative signaler. Det kan få de negative tanker til at løbe løbsk. Den overaktive Amygdala og svage frontallapper er uhensigtsmæssigt, og minder om det, der kan opleves ved en depression.

De fysiske konsekvenser ved søvnmangel er risiko for overvægt, væsentligt forringet immunforsvar og større risiko for livsstilssygdomme, såsom diabetes type 2 og hjertesygdom (Sadeh, 2003).

Vi undrede os over elevernes kommentarer omkring manglende søvn, hvorfor vi har undersøgt dette fænomen. Vi ville undersøge vores hypotese om, at den manglende søvn hos unge kunne skyldes smartphones og sociale medier. Derfor spurgte vi eleverne, om de har svært ved at lægge telefonen væk, når de skal sove, samt om forældrene har oplevet, at deres børn har svært ved at lægge telefonen væk ved sengetid. Her ville vi gerne belyse opfattelsen fra begge sider. Dette for at se, om der var overensstemmelse mellem forældre- og elevopfattelsen.

Undersøgelsen viste, at mange af de adspurgte unge har svært ved at lægge telefonen fra sig inden de skal sove, samt lade den ligge, når de er faldet i søvn. De kvantitative data viser, at næsten hver tredje elev har svært ved at lægge sin mobil fra sig, inden de skal sove, som figuren nedenfor viser:

Har du svært ved at lægge din telefon fra dig, når du skal sove?

Eleverne har gennem kvalitative data svaret på, hvorfor det er svært for dem. Nogle af besvarelsene lyder:

“Fordi jeg er sådan afhængig. Jeg har også en del venner som skriver til mig 24/7”

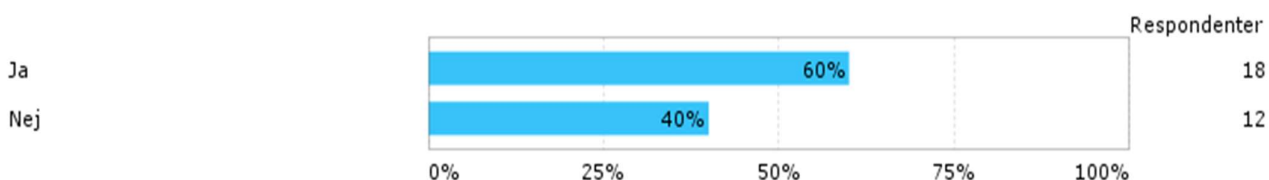
“Hvis en vigtig person skriver, skal man vel lige tjekke det”

“Fordi jeg føler jeg har brug for den, selvom jeg skal sove”.

Søvn er et af de grundlæggende fysiologiske behov i Maslows behovshierarki. (bilag 5). Søvn er nødvendig for livets opretholdelse. *“Tilfredsstillelse af de grundlæggende fysiologiske behov er nærmest en selvfølge i vores velstandssamfund”* (Imsen:334:2011). I et velstandssamfund som vores, anno 2018, er det paradoksalt, at et digitalt medie, der befinder sig på mange teenageværelser, kan være kilden til søvnmangel hos unge.

Forældreopfattelsen er en anden. Her svarer 60 % af forældrene, at de har oplevet, at deres barn har svært ved at lægge telefonen væk, når de skal sove. Dette giver et klart indtryk af, at forældrenes opfattelse er anderledes end elevernes. Dette kan tyde på, at de unge har svært ved at danne deres eget selvbillede af, hvor meget telefonen egentlig fylder i deres tilværelse, og hvor afhængige, de er af de sociale fællesskaber, som en mobiltelefon indeholder. Som vi har beskrevet ovenfor, er det en farlig tendens, hvis unge bliver ved med at lide af søvnmangel, da dette kan få fatale følger for resten af deres udvikling.

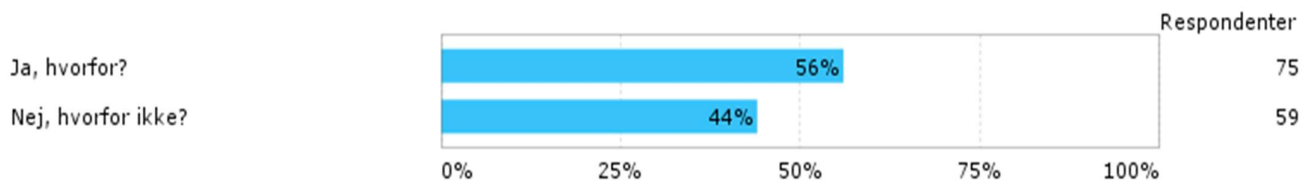
Har du oplevet, at dit barn har svært ved at lægge sin telefon væk, når han/hun skal sove?

Sammenholder vi de tre udvalgte besvarelser fra eleverne, og dét faktum, at hver tredje elev i vores undersøgelse i udskolingen ikke kan lægge sin mobil fra sig, med *skumfidustesten* af Walter Mischel, kan vi se ligheder, idet det virker til, at de unge har svært ved at styre deres impuls kontrol. Nogle elever i *skumfidustesten* kunne lade fristelsen ligge og modtage endnu en efter 15 minutter, ligesom 59 % af vores adspurgte unge mener, at de kan lægge telefonen væk, når de skal sove. Øvelsen i denne test er at styre impuls kontrollen - så på trods af, at der ligger en fristelse foran én, i vores tilfælde smartphonen, kan man formå at lade den ligge, selvom man har lyst til at tage den i hånden og tjekke sociale fællesskaber på den. Undersøgelsen af Mischel viste, at nogle børn kunne vente og dermed opnå at modtage en skumfidus mere, mens andre spiste den med det samme. Forsøget testede børnenes selvkontrol og deres viljestyrke til at kunne vente (Mischel, 2015). Dette leder os frem til næste punkt i denne analysedel, hvor vi har undersøgt, om eleverne har oplevet at vågne om natten og tjekke deres telefon. Resultatet viser, at det er tilfældet hos 56 % af de adspurgte unge. Hvilket ses på figuren nedenfor.

Har du oplevet at vågne om natten og tjekke din telefon?

Her kommer impuls kontrollen, som beskrevet ved hjælp af Mischels *skumfidustest*, virkelig i spil hos de unge. 31 % har svært ved at lægge telefonen fra sig, når de skal sove. Over halvdelen har oplevet at tjekke deres telefon, når de vågner om natten. Hvis man endnu engang skeler til Mischels *skumfidustest* viser dette, at over halvdelen af de unge i undersøgelsen, har svært ved at styre impuls kontrollen. I et fysiologisk øjemed betyder det to ting. Først og fremmest har næsten hver tredje elev svært ved at lægge telefonen væk, når de skal sove - dette forstyrrer deres indsovningsfase. Derudover vil det blå lys, og evt. vibrationer eller lyde fra telefonen, ydermere gøre det svært for eleverne at falde i søvn. Det blå lys i rummet hæmmer det mørke rums naturlige faktor i indsovningsfasen. Et mørkt rum sørger for, at kroppens naturlige "sovemedicin", melatonin, bliver produceret. For det andet - når det endeligt lykkedes eleverne at falde i søvn, men vågner op igen, vil de, ved at tjekke deres telefon, få lyset direkte i ansigtet, hvorfor melatonin-effekten bliver mindre. Vurderingen er altså, fra vores synspunkt, at sociale medier bl.a. kan have indflydelse på den manglende søvn hos unge.

Konklusion

Målet med vores projekt var at afdække muligheder og udfordringer ved unges digitale vaner i udskoling, samt at afdække hvordan dette håndteres i enkelte fag. Det virtuelle univers er kæmpe stort, spænder vidt og bredt og er i konstant udvikling - en udvikling der sommetider kan være svært at følge med i. Derfor er det vigtigt, at der bliver taget hånd om emnet. Først og fremmest er det en læreropgave at undervise i, og med, It og medier i den danske folkeskole - herunder udskoling. Dette er fastlagt i læseplanen for alle fag i folkeskolen, således at vi som undervisere i den daglige skole er med til at danne og uddanne unge mennesker til kompetente mediebrugere. Vi kan derudover udlede af analysen og Forenklede Fælles Mål, at dansklæreren bærer en stor del af ansvaret for den daglige undervisning i kommunikation og It, da dette er udspecificeret i målene for danskfaget.

I undervisningen af digital dannelse i udskolingen, er det vigtigt at have fokus på emner som webetik, herunder kommunikation på nettet, billeddeling og hvad lovgivningen foreskriver på dette område, samt konsekvenserne af kommunikationen på nettet - eleverne skal besidde evnen til empati. Vores undersøgelse har påvist, at der ved den øgede digitalisering på længere sigt kan komme en risiko for bl.a., at unges empathiske evner ikke bliver udviklet fuldt ud. Derfor skal undervisningen i It og medier, herunder kommunikation og webetik, være dybdegående, således at eleverne har mulighed for at blive vidende om mulighederne og udfordringerne ved det virtuelle univers.

Et andet incitament for en dybdegående undervisning i digital dannelse i udskolingen, er det faktum, at danske unge er den gruppe i Europa, der bruger mest tid foran skærmen. En tendens som er bekymrende for, hvad det på længere sigt vil betyde for elevernes trivsel og sociale kompetencer.

Endvidere skal vi, som lærere i et digitaliseret samfund, være gode til at se mulighederne og derigennem videreudvikle vores egne kompetencer ved brugen af disse værktøjer. Vores undersøgelse viste, at 35 % af de unge i udskolingen "helst ikke ville sige noget foran andre på klassen". Mulighederne ved de digitale værktøjer kan i den sammenhæng være at bruge disse som redskab til at stilladsere eleverne i sprogundervisningen. Her vil man opnå at udvikle elevernes sprogkunderskaber på trods af, at de har en frygt for at tale i plenum. It og medier er sprogundervisningens It-didaktiske værktøjer. Vi skal derfor sørge for gennem undervisning at gøre eleverne fortrolige med værktøjerne, således, at de også kan bruge dem kreativt fremadrettet.

En vigtig del af vores lærergerning er at kunne etablere et godt forældresamarbejde. Dette er især essentielt ift. elevernes digitale liv. Forældrene i vores undersøgelse angiver, at ansvaret for elevernes digitale dannelse ligger hos dem, men at de gerne ser dette foregå i samarbejde med skolen. Med andre ord er det vores opgave som lærere i folkeskolen at opstille et optimalt forældresamarbejde, hvor vi gennem en fælles front danner og uddanner eleverne til at blive digitalt kompetente verdensborgere. Skolens rolle i uddannelsen og dannelsen af fremtidens digitale mediebrugere bliver især tydeliggjort i vores undersøgelse, hvor hver 8. af de unge angiver, at de ikke har en voksen uden for skolen at tale med om deres online problemer. Gode lærer-elev relationer er altafgørende for lærerens indsigt i de usynlige sociale problemer eleverne oplever online. Vi skal derfor altid tage elevernes online problemer seriøst, når eleverne henvender sig til os. Dette kan vi gøre via en anerkendende pædagogisk tilgang, f.eks. ved at lytte aktivt.

En af mulighederne i udskolingen ved unges digitale vaner, er elevernes involvering i fællesskaber, subkulturer og deltagelsesarenaer online, som de tilhører og deltager ligeværdigt i. Det positive ved online fællesskaber er, at de unge, som tidligere har følt eller føler sig marginaliseret i den fysiske del af skolen, kan opnå fællesskabsfølelse, et tilhørsforhold og at føle sig værdsat i disse online fællesskaber. Derfor er det vigtigt for os som lærere at anerkende disse online relationer. Modsat er der elever, som observeres til at indgå aktivt i sociale sammenhænge i skolen, men som kan føle sig marginaliseret online. Vi skal altså være opmærksomme på alle inklusions-, tilegnelses-, og deltagelses sammenhænge eleverne indgår i offline og online. Dette kan gøres vha. opmærksomhedsmodellen og med en anerkendende tilgang, hvor lærer-elev relationen står centralt, og er vigtig ift. synliggørelsen af mistrivsel online for læreren. Der skal skabes en ligeværdig sfære, hvor læreren møder eleven i øjenhøjde som et autonomt og respekteret menneske for at opnå bedst mulig trivsel både i de fysiske- og digitale fællesskaber.

En udfordring ved de sociale medier er, at de narrativer der fortælles af, og om, en elev online, kan skabe en følelse af marginalisering hos eleven. Følelsen opstår, hvis et online-opslag ikke får tilstrækkelig anerkendelse af andre brugere på medierne. Dette kan få eleverne til at vende kritikken indad og dermed i yderste tilfælde føle sig anderledes pga. manglende "likes" på de sociale medier. Denne udfordring gør, at unge selekterer i deres online fremstilling alt efter den anerkendelse de modtager. Vores undersøgelse viste bl.a., at unge der får for få "likes" kan finde på at slette opslaget, da dette ikke skal være en del af deres online narrativ.

Narrativet kan altså være med til at eleven føler sig marginaliseret, stemplet og i yderste tilfælde anderledes, hvis opslagene ikke får nok "likes".

En anden udfordring er, at konflikter, der startes uden for skolen kan få effekt i skolen.

Udfordringen er, at disse online konflikter er synlige for eleverne på de sociale medier og dermed kan få en forstærkende effekt i skolen, hvor fortsatte ekskluderende processer både i egen og andre klasser kan forekomme.

En yderligere udfordring i udskolingen ved unges digitale vaner er digital selvskade. Der findes tre former for digital selvskade; autotrolling, selfbaiting og digitalisering af selvskade. Vores analyse påpeger, at unges motivation for at udøve digital selvskade skal findes i deres søgen efter reaktioner fra personer i deres omgangskreds. En forskningsrapport fra USA viser, at eksponering af selvskade

får flere til at udøve dette. Således svarede 87 %, at de havde startet med at udøve selvskade efter de havde set det i medierne. Vores undersøgelse viste dog, at det ikke var mange af de adspurgte unge, der havde udøvet digital selvskade. Vi skal dog være opmærksomme på, grundet resultaterne fra den amerikanske undersøgelse, at hvis selvskadende adfærd eksponeres yderligere i Danmark kan dette muligvis få flere til at udøve selvskade.

I det tilfælde, at vi opdager en elev med selvskadende adfærd, **skal** vi handle konform vores skærpede underretningspligt.

Slutteligt havde vi en hypotese om, at unges søvnmangel bl.a. kan skyldes sociale medier. I vores analyse af dette emne fandt vi frem til, at denne hypotese er sand. 31 % af eleverne har svært ved at lægge deres telefon fra sig, når de skal sove, og yderligere 56 % har oplevet at tjekke deres telefon i løbet af natten. Dette giver et billede af en generation, der er tilbøjelig til at gå med de fristelser en smartphone tilbyder og i den sammenhæng, tilsidesætte basale fysiologiske behov, for at være en del af deres online fællesskaber. Denne tendens er foruroligende og kalder på handling. Som vi påviser i analysen har menneskets hjerne brug for søvn til at udvikle sig fuldt ud. En menneskelig hjerne er ikke færdigudviklet før efter det 21. leveår. Store dele af hjernens udvikling foregår mens man sover, hvorfor det især er kritisk, når unge i alderen 12-17 år svarer, at deres online fællesskaber kan være årsag til søvnmangel. Ydermere kan søvnmangel have konsekvenser for elevernes indlæring, hukommelse og koncentration, da disse fungerer bedst, når eleverne er udhvilet.

Diskussion/Handleforslag

Det er klart, at vi i dette bachelorprojekt har fat i et emne, de unges digitale vaner, som er utrolig nyt og udfordrende i den danske folkeskole. Skolernes viden bliver større og større på området i takt med, at der kommer mere fokus på emnet.

I Folkeskolens Formålparagraf fremgår det tydeligt, at der skal være et tæt samarbejde skole og forældre imellem ift. dannelsen af folkeskolens elever. Dette samarbejde bygger bl.a. på gensidig tillid. Det er vigtigt for os som lærere at styrke netop det samarbejde i arbejdet med dannelsen af de unges digitale kompetencer. Som vores undersøgelse viste, mener langt størstedelen af forældrene også, at de har hovedansvaret for den digitale dannelse af deres børn. Men at skolen ligeledes, ifølge forældrene, bærer en stor del af ansvaret. Som undervisere skal vi opfordre til dette samarbejde. Vi skal appellere til forældrene om at støtte os i den digitale dannelse af eleverne, og

samarbejde med os, så vi får de bedste vilkår for at danne unge kompetente mediebrugere. Det betyder, at forældrekontakten er en væsentlig faktor inden for området. Vi skal kunne stole på, at forældrene kommer til os, hvis de oplever, at deres børn har det svært på nettet, samtidigt med, at forældrene skal kunne stole på, at vi tager fat i problemerne, uanset størrelsen heraf. Desuden kan man integrere dette emne i forældremøderne. Ydermere indsætte SSP, som i Esbjerg kommune har oplæg om digital trivsel. Så man orienterer forældrene om, at digital dannelse er et vigtigt emne at diskutere i hjemmet. I den forbindelse kan man ligeledes styrke forældrenes viden om emnet ved at fortælle dem kort om, hvad det går ud på.

“Det er skolens opgave at fremme elevernes digitale dannelse, så de bliver kompetente mediebrugere. Dette kan kun ske ved at gøre alle ansatte fortrolige med brugen af digitale medier, både i forhold til den digitale dannelse og de digitale mediers potentiale i undervisningen” (Dialog, 2013).

Ovenstående citat er en opfordring fra hjemmesiden “Digital Dialog”, som arbejder med at fremme skolens udvikling inden for sociale medier og It. Et citat, som vi støtter op om. Vi mener også, at det er afgørende for folkeskolens muligheder for at danne kompetente mediebrugere, at man sørger for, at alle fagfolk på skolen er kompetente og har en stor viden indenfor området. Men hvordan kan det lade sig gøre? Det mener vi, at der er en del muligheder for. Bl.a. kan man indføre fra ministeriets side, at alle læreruddannede skal igennem et forløb, hvor man gennemgår digital dannelse og elevernes muligheder og udfordringer ved It i og udenfor skolen. Det er vigtigt, at lærere er kompetente indenfor det virtuelle univers, således de ikke er bange for at tage fat på emnet. Hvad så med de allerede færdiguddannede lærere? Vi foreslår, at man tilbyder lærerne videreuddannelse, så de også formår at blive fortrolige med brugen af It i undervisningen, samt har den fornødne viden om emnet. Det skal være med til at mindske den usikkerhed, som en del lærere føler ved emnet. Lærerne skal føle sig lige så kompetente indenfor viden om digital dannelse, samt brugen af It i undervisningen, som de føler sig indenfor emner som eventyr, grammatik, boldbasis etc. Vi har erfaret i slutningen af dette projekt, at Undervisningsministeriet har nedsat en arbejdsgruppe, som arbejder på at indføre et nyt fag i folkeskolen og på de videregående uddannelsesinstitutioner: Teknologiforståelse.

Er det nu også så vigtigt?

I den grad! Den teknologiske udvikling har på sin vis overhalet os indenom. Det kræver stor viden

at kunne undervise i dette univers, netop fordi, at de elever man underviser, er digitalt indfødte, som bruger It'en hver evig eneste dag i langt størstedelen af deres vågne timer. Her må man ikke foranledige sig på at, kunne undervise dybdegående og effektivt ud fra den erfaring, man selv ligger inde med. Lommefilosofien kan være behjælpelig i den umiddelbare håndtering af problemer, eller spørgsmål, men hvis vi skal nå langt på området, og vi skal føle os kompetente indenfor emnet, så er uddannelse og videreuddannelse vejen frem. Et synspunkt vores Interviewperson også gav udtryk for. *"(...) men jeg kan da godt engang imellem tænke.... at man burde nærmest sådan have sådan en nærmest en øhh.. videreuddannelse indenfor det her, forstår i hvad jeg mener? altså det da et KÆMPE konsekvens og så bruger.... rigtig mange lærere har sådan en lommefilosofi-noget - meget positivt ment igå - men det er det jo lidt igå, fordi det er altså alvor."*

Klasserummet. Det er her skolens arbejde starter. Det er indenfor de fire vægge, at vi skal kunne bearbejde problemer, men samtidigt gøre det under gode forhold med gensidig tillid og respekt for hinanden. Det er derfor vigtigt, at man skaber et anerkendende klasserum, hvor eleverne ikke er bange for at tage emner op, som går dem på. Det er også i klasserummet at man udsteder reglerne. Udover regler for det fysiske klasserum, er det vigtigt, at man som klasselærer i en udskolingsklasse er med til at diskutere og debattere med eleverne om, hvordan man gebærder sig på nettet. Sørg for at inddrage eleverne, så de føler en form for medbestemmelse og indflydelse på, hvad der bliver sagt. Herefter kan man opstille nogle online regler for klassen, så man sikrer sig, at der er sober og fornuftig kommunikation og handling på nettet klassekammerater imellem. Det er klart, at det vil opstille en, til en vis grad, falsk tryghed, netop fordi det virtuelle univers rummer så meget vi lærere ikke ser. Men her er det igen, at det anerkendende klasserum kommer i spil, samt den gode lærer-elev relation. Man skal nemlig kunne stole på, at klassen opfører sig ordentligt overfor hinanden, og er det ikke tilfældet, skal man kunne stole på, at det er et problem, som man bliver gjort opmærksom på og dermed får snakket om på klassen.

Som omtalt tidligere i opgaven kan elevernes marginaliserede positioner i onlinefællesskaber med jævnaldrende hænge sammen med mistro, som kan medføre, at en elev ikke klarer sig godt i et fag. Vi vil her fremhæve opmærksomhedsmodellen som et værktøj til at komme hele vejen rundt om barnets skoleliv, sætte de digitale fællesskaber under lup og få indsigt i deres komplekse livsverden. Modellen kan anvendes reflektivt til at undersøge elevernes forskellige livs- og deltagelsesarenaer, såsom i timerne, i frikvartererne, i forskellige fag og i de digitale fællesskaber.

Modellen inddrager barnets eget perspektiv, og er derfor todelt og spejlvendt. Halvdelen af cirklen bliver udfyldt af eleven og den anden med den voksnes perspektiv, gerne sammen med eleven. Således at begge perspektiver af oplevelser og grader af deltagelse og inklusion bliver belyst. Det vil her blive visuelt tydeligt, hvornår læreren og eleven har samme, eller forskellige, opfattelser af inklusion og deltagelse i sociale- og faglige aktiviteter og arenaer. (bilag 4)

Perspektivering

Der er stor debat i samfundet om, hvad man skal gøre ved det uundgåelige teknologiske univers, og hvordan man skal håndtere dette i folkeskolen. De fleste ser kulturen som værende noget skidt i undervisningssammenhæng, og mener i den henseende, at man skal indføre restriktioner på brugen af f.eks. smartphones i skolen.

Sociolog, foredragsholder og forfatter Anette Prehn mener, at mobilfri skoler er vejen frem. Hun siger:

“Vi tror, vi kan gøre flere ting på én gang, såsom at lytte på en lærer og samtidigt svare på en besked. Men forskning viser entydigt, at vi tager fejl. Når jeg interagerer med min mobil, mens du taler, har jeg reelt forladt rummet med min opmærksomhed - og jeg signalerer tydeligt til dig, at jeg da virkelig har vigtigere ting at tage mig til.”

(Prehn, Mobilfri skole, 2017)

Denne diskussion er yderst relevant ift. vores emne, hvorfor vi tager fat på diskussionen om mobilfri skoler til den mundtlige prøve.

Jævnfør afsnittet om digital selvskade og herunder eksponering af selvskade, skal vi som undervisere være opmærksomme i undervisningen af dette emne. Vi skal være klar over, at den forebyggende og oplysende undervisning kan vendes og blive brugt negativt. Dette kan ske, som skrevet ovenfor, ved at en elev, der ikke kender til selvskade, men oplever samme følelser, som vi evt. forklarer i en undervisningssekvens, kan begynde at udøve selvskade. Netop grundet, at eleven finder en ny form for middel til håndtering af de indre smerter.

I forløbet med denne opgave, er vi blevet bevidste om, hvordan man som lærere, på bedst mulig måde, håndterer de digitale udfordringer som kan opstå i en klasse. Vi ser samarbejde som et nøgleord ift. digital dannelse, forældre og trivsel i folkeskolen. Ydermere står der i vores

Lærerprofessionsideal, at vi som lærere, skal holde vores lærerfaglige viden ajour, og derfor tage relevante efteruddannelser og kurser.

Bibliografi

al., L. Z. (2016). *Selvskadende adfærd i medierne har en smittende effekt*. Hentede 21. 5 2018 fra Videncenter om spiseforstyrrelser og selvskaade: <https://www.vioss.dk/vioss-nyheder/selvskadende-adfaerd-i-medierne-har-en-smittende-effekt/>

Bækgaard, B. H., Bækgaard, H., & Kallesøe, D. (2013). *Livsideer*. Århus: Systime.

Berthelsen, S. S. (18. 04 2018). *Hastighed af et nervesignal*. Hentet fra <https://naturvidenskabsfestival.dk>:
<https://naturvidenskabsfestival.dk/tildinundervisning/hastigheden-nervesignal>

Bundgård, M. B., Iversen, E. B., & Lund, T. S. (2015). *Sociologisk SET - en grundbog i sociologi*. Århus: Systime.

Christensen, R. (9. 2 2017). *Muskler*. Hentede 2018. 5 5 fra Clionline:
<https://www.clionline.dk/biologifaget/emner/krop/kroppen/muskler/>

Christiansen, J., Mårtensson, B. D., & Pedersen, T. (2016). *Soecialpædagogik i læreruddannelsen*. København: Hans Reitzels forlag.

Dialog, D. (5. 3 2013). *Digital Dialog i skolen*. Hentede 21. 5 2018 fra Digital dialog:
<http://digitaldialog.dk/wp-content/uploads/2013/09/digital-dialog-print-2-21.pdf>

Foghsgaard, L. O. (10. 9 2017). *Landsforening for specialpædagoger*. Hentede 5. 4 2018 fra lfs:
<https://www.lfs.dk/2163>

Goffman, E. (2019). *Stigma - om afvigernes sociale identitet*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Graven, A. R. (1. 6 2013). *Unge sover mindre end nogensinde før*. . Hentede 5. 3 2016 fra Videnskab: <https://videnskab.dk/krop-sundhed/unge-sover-mindre-end-nogensinde>
Hedegaard-Sørensen, L., & Grumløse, S. P. (2016). *Lærerfaglighed, inklusion og differentiering*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Hesseldal, S. (20. 2 2016). Samtale skal fremme mindre ensomhed. *Berlingske* .

Imsen, G. (2011). *Elevens Verden*. København: Gyldendal.

Imsen, G. (2014). Lærerens verden. I G. Imsen, *Lærerens verden* (2 udgave udg.). København: Gyldendals.

Imsen, G. (2011). *Maslows behovshierarki*. København: Gyldendal.

Jacobsen, B., Schnack, K., Wahlgren, B., & Bo, M. M. (2006). *Videnskabsteori*. København: Gyldendal.

Justitsministeriet. (16. 8 2017). Straffeloven §235. *Straffeloven*. København, Danmark: Retsinformation.

Klinge, L. (2016). *Lærerens relationskompetence*. København: Københavns universitet.
Kristensen, L. M. (2017). *Børn & Sociale Medier*. Esbjerg: Rosendahls A/S.

Meinke, M. (18. 10 2016). *Børn og unge skader sig selv på nettet*. Hentede 15. 4 2018 fra UCC professionshøjskolen.

Metner, L., & Bilgrav, P. (2013). *Krap i skolen*. Frederikshavn: Dafolo.

Mischel, W. (2015). *Skumfidustesten*. Århus: Klim.

Mogensen, F. (1995). *Handlekompetencer som didaktisk begreb i miljøundervisningen*. Danmarks Lærerhøjskole.

Nucleus figurer. (u.d.). Hentede 5. 5 2018 fra

<https://www.nucleus.dk/component/productfiguremanager/figuregroup/?id=34:Figurer%2030-60>

Olesen, N. L. (2015). Kort om videnskabsteori. I S. Bøjgård, & A. Schleicher, *Dit Studieliv* (s. 125-149). København: Akademisk forlag.

Olesen, S. G., & Pedersen, P. M. (2015). *Pædagogik i sociologisk perspektiv*. Århus: Systime.

Prehn, A. (28. 9 2017). *Mobilfri skole*. Hentede 5. 23 2018 fra Hjernesmart:

<https://hjernesmart.dk/dagens-kronik-politiken-mobilfri-skole/>

Prehn, A. (9. 4 2018). *Sociologi: tag telefonen fra eleverne. mobilfri skoler er vejen*. Hentede 5. 5 2018 fra <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kronik/tag-telefonen-fra-eleverne-mobilfri-skoler-er-vejen-frem>

Rasmussen, I. ., (2016). Skeletmusklerne. I I. ., Rasmussen, *Fysiologibogen 2. udgave* (s. 111-144). Nucleus Forlag ApS.

Rasmussen, P. (7. 5 2016). *Red barnet*. Hentede 13. 4 2018 fra Børn og unges digitale liv set med unges øjne:

https://redbarnet.dk/media/2917/anbefalinger_boern_og_unge_digitale_liv_sikkerchat.pdf

retsvæsen, P. o. (2018). Overblik: her er sagen om deling af sexvideo. *Jyllandsposten*, 2018 (5), 18.

Sadeh, D. A. (2003). *Søvnunderskud går ud over børns indlæring*. Hentede 5. 5 2018 fra Justhuman: <http://www.justhuman.com/indsatsomraade/soevnmangel-gaar-ud-over-boerns-indlaering/>

Scheibye, U. (5. 3 2018). *Der er 3 former for digital selvskade*. Hentede 20. 4 2018 fra TV2: <http://nyheder.tv2.dk/samfund/2018-03-05-der-er-tre-former-for-digital-selvskade>

Schleicher, S. B., & Ditlevsen, M. K. (1. 1 2016). Skolen er noget jeg sagtens kan overleve. *Dansk pædagogisk tidsskrift*.

Thyssen, O. (2. 3 2012). *Det svigtede menneske - velfærdens onde cirkel*. Hentede 24. 4 2018 fra Social Politik: socialpolitisk-forening.dk/wp-content/uploads/2010/10/11191_socpol_0312_web.pdf

Undervisningsmiljø, D. c. (2016). *DCUM rapport om digital mobning*. Randers: DCUM.

Undervisningsministeriet. (18. 04 2018). *Biologi - Fælles Mål, læseplan og vejledning*. Hentet fra <https://www.emu.dk/modul/biologi-m%C3%A5l-l%C3%A6seplan-og-vejledning>

Undervisningsministeriet. (23. 1 2017). *EMU danmarks læringsportal*. Hentede 17. 3 2018 fra Anerkendelse fra et teoretisk perspektiv: <https://www.emu.dk/modul/anerkendelse-fra-et-teoretisk-perspektiv>

Undervisningsministeriet. (21. 3 2017). *EMU Danmarks læringsportal*. Hentede 5. 5 2018 fra Dansk - fagformål for faget dansk: <https://www.emu.dk/modul/dansk-f%C3%A6lles-m%C3%A5l-l%C3%A6seplan-og-vejledning>

Undervisningsministeriet. (17. 11 2017). *Folkeskolens formål*. Hentede 3. 5 2018 fra Undervisningsministeriet: <https://uvm.dk/folkeskolen/folkeskolens-maal-love-og-regler/om-folkeskolen-og-folkeskolens-formaal/folkeskolens-formaal>

Undervisningsministeriet. (9. 9 2016). *Forskernetværk satte fokus på digital dannelse*. Hentede 5. 5 2018 fra undervisningsministeriet - styrelsen for it og læring : <https://www.stil.dk/aktuelt/stil/2016/sep/160909%20forskernetvaerk%20satte%20fokus%20paa%20digital%20dannelse>

Undervisningsministeriet. (21. 5 2018). *It og medier*. Hentede 24. 5 2018 fra EMU Danmarks læringsportal: <https://www.emu.dk/modul/it-og-medier-0>

Undervisningsministeriet. (26. 1 2018). *Undervisningsministeriet*. Hentede 6. 4 2018 fra Undervisningsministeriet vil gøre teknologiforståelse : <https://www.uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvm/2018/jan/180126-undervisningsministeren-vil-goere-teknologiforstaaelse-obligatorisk-i-folkeskolen>

Undervisningsministeriet. (17. 11 2017). *UVM*. Hentede 2. 5 2018 fra Folkeskolens formål:
<https://uvm.dk/folkeskolen/folkeskolens-maal-love-og-regler/om-folkeskolen-og-folkeskolens-formaal/folkeskolens-formaal>

Ziehe, T. (2014). *Øer af intensitet i et hav af rutiner*. København: Politisk Revy.

Bilag

Bilag 1 – Engelske spørgsmål

Questionsheet: My Life Online

1. How much time are you online everyday? Look it up on your phone under "Indstillinger" and then Battery. Write down the 4 apps you use the most the last 24 hours and how much time you use them. *9 hours*
2. Have you tried to Google yourself? Why/why not? What does it state/know about you?
No, I haven't thought about it
3. Do you think young people use medias and technology too much?
I don't know. I think that the hours that we are online are normal
4. Do you ever feel stressed, because you have so many post and chats to answer everyday?
No
5. How many streaks do you have on Snapchat?
0 I don't use Snapchat that much
6. Do you think that most people behave properly online, when they use social medias?
No
7. Are you allowed to use your phone during dinner at your house?
Yes but I don't do it because I rather talk to my family.

Bilag 2 – Elev tekst

Online Bullying is bullying that takes place on digital ^{spelling} devices. Online Bullying has come more ^{spelling} extreme over the last decades as the technology has started to ^{spelling} develop. The difference between communicating online and in real life, is that you don't have the change to experience the facial exspression, the tone of voice and the real meaning when you commun.icate online. Because of that, people often mis-understand each other online, ~~and~~ Furthermore, it has become much easier for bullies to bully online as they don't have to face their victims and therefore don't see how ~~they~~ they are hurting them. Especially, ~~bully~~ online bullying between young people has become more extreme because of the social medias. I think, it would be a solution that teachers, ~~the~~ parents to young people and the society in general started to focus more on the problem and tried to understand what's happening on the social medias.

Bilag 3 – Transskribering af interview

S: Hvilken erfaring har du med digital selvskade?

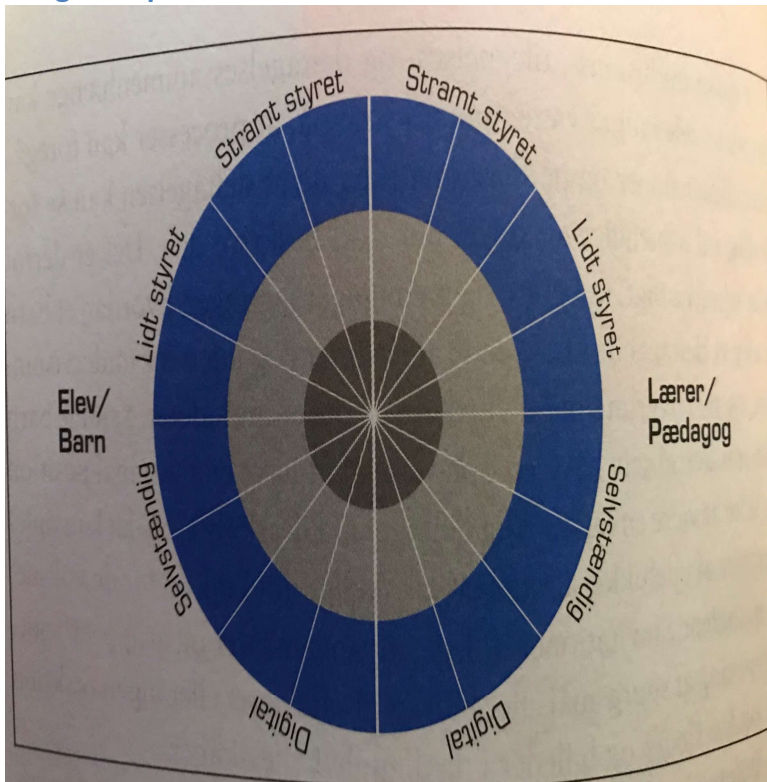
Ip: øh hm... jamen øh jeg underviser i udskoling, og øh og arbejder faktisk med en gruppe er er klasselærer og dermed møder jeg rigtig mange, og er dansklærer og arbejder med det som som emne også har jeg også noget der hedder lillegruppen, som er et undervisningstilbud til nogle unge mennesker der har det svært, og der kommer jeg rigtig tæt på. og mange af de unge mennesker der har det svært. en del af den, det sted hvor det så ses og kommer ud, og er i dag, det er jo også øh hm altså via nettet, i en eller anden form. så jeg har mødt op til flere unge som på forskellig vis er blevet ramt online, nogen hvor der er andre der har lagt noget ud, altså nøgenbilleder er en stor del af det faktisk, nogen hvor det er dem selv, der har lavet falske profiler, om sig selv. Vi har en case på nuværende tidspunkt faktisk, ... eller en situation, der er rigtig meget hvad hedder det? anonymitet i det her. så vi har en elev lige nu i 7. klasse som er øh hm meget involveret og hvor politi og alt mulig andet også er involveret, hvor man nu regner med at det er hende selv der har lavet profilerne. .... Øh hm instagramprofiler. Øh hm jeg har først lært i den her proces, at øh hm når man så laver sådan nogle profiler - den ene hedder liderlige X og den anden hedder klamme X. Og når man har sådan nogle instagram profiler, det ved i måske mere om end jeg gør, for i har sat jer ind i det her, men så tænker man, hvorfor følger alle de her folk. Man bliver faktisk ikke altid spurgt jo. Altså jeg troede man skulle sige ja til at følge sådanne nogle profiler, men det skal man ikke altid.... de kan lave det på en eller anden måde, sådan så man lige pludselig tænker hvorfor følger alle de her børn den her forfærdelige profil, og øh hm det er så fordi at de er blevet spurgt. Man skal åbenbart sige bevidst nej, ellers så ryger man simpelthen bare med. ... øh hm, ved den her pp øh hm øh hm ved den her pige har der også været nogle ting hjemme, det vil sige, det er faktisk også foregået in real life. Altså der er blevet skrevet sådan noget alla trudsler på husmuren og på bilen er der blevet ridset og sådan noget, så derfor er politiet meget involveret i det. Og vi har faktisk øh hm, det går lidt på tværs i nogle af jeres spørgsmål. Altså øh hm... vi har både fået nogen at vide sårn meget formelt sårn orienteret til skolens personale og særligt udskolen. Men vi har faktisk fået at vide at vi faktisk ikke må sige ret meget ud i øh hm i klassen. Altså øh hm det er så voldsom en sag og så voldsom med både billeder og øh hm ting der er foregået også rigtig, at der også faktisk med politiet inde over hvor der er nogle ting ... hvor vi er blevet bedt om at trække os ... øh hm .... Men efter lang tids undersøgelser hvad det er ... de går jo ind og undersøger alt muligt på internettet sådan noget politi når de kommer ind over ik, så ser det ud som om meget kommer fra hvor hun selv har været. Det er i hvert fald politiets seneste melding. ... øh hm hvis jeg skal se på det, og nu er

jeg meget objektiv fordi der er jo alt muligt følelser i det, men hvis jeg kun skal genfortælle sagen. Så er det et barn, der har det rigtig rigtig svært. Og har i virkeligheden oplevet mobning. Og sådan som jeg læser den rundt omkring, så er det i hvert fald det der nogen gange sker altså øhh altså hvis de i virkelighedens verden har oplevet mobning så ka det være at de gør det ved sig selv i den virtuelle verden ik? Øhh ... og jeg tænker også det jeg ser ske er at nogen af hendes veninder så bakker hende op i at det er da forfærdeligt altså øhh de andre børn ved muligvis ikke at det er hende selv der har gjort det. De bakker hende jo op i at det er forfærdeligt det hun oplever så der bliver jo noget opmærksomhed lige pludselig, af den gode slags. Frem for den der mobning hun har oplevet ik? Og der kan jeg ikke lade vær med at tænke det er måske godt kan blive selvforstærkende i at endelig er der nogen der støtter mig i, at det der sker mod mig ikke er i orden end er nogen voksne der ser det og tager det alvorligt. Øhmm ... Men det er jo nærmest en analyse jeg ka jo ikke altså jeg siger jo bare hvad jeg ser, det er i hvert fald at det hun har oplevet der, det er der mange af hendes veninder som støtter hende i er forfærdeligt. Hvilket jeg jo sådan set godt kan forstå, det skal de jo også havde jeg nær sagt ik.

S: Så noget der er usynligt bliver synlig gjort.

Ip: Ja det gør det. ... øhmm... det er, ud fra hvad jeg ved blevet opdaget ved at pigen har vist det til moren, altså til hendes egen mor. Øhhh mor er også

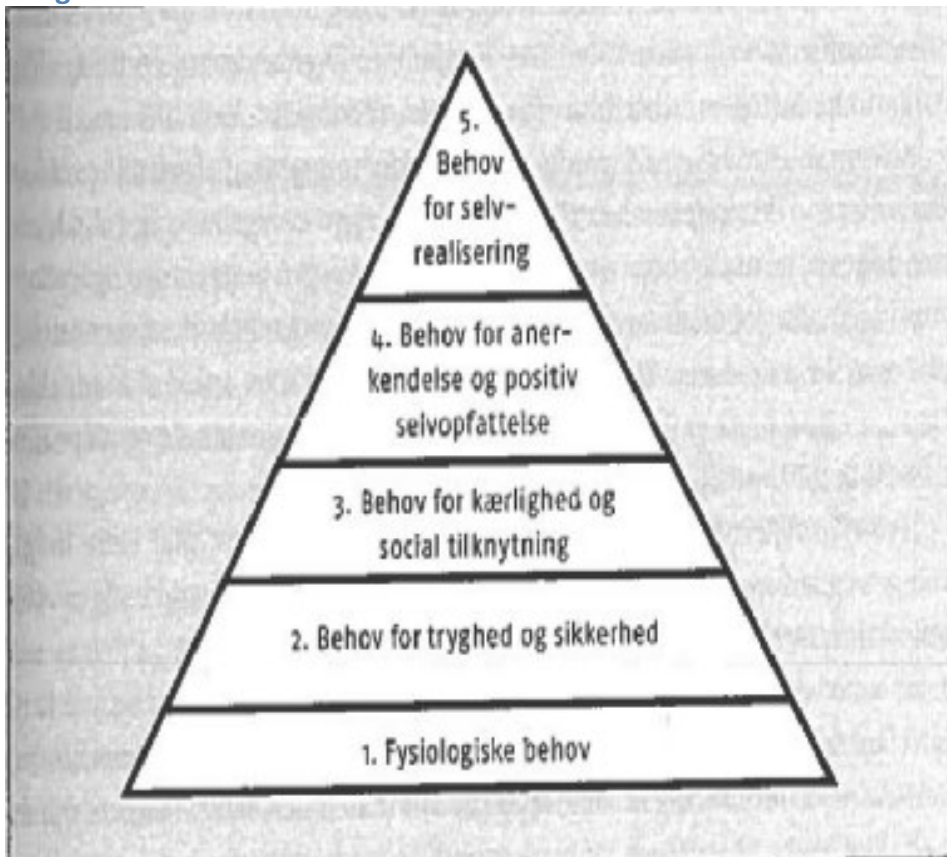
Bilag 4 – Opmærksomhedsmodellen

(Christiansen, Mårtensson, & Pedersen, 2016, s. 172)

Bilag 5 – Maslows behovshierarki

Figur 15.2 (Imsen, Maslows behovshierarki, 2011, s. 333)